

DEBRECENI EGYETEM TEK

TERMÉSZETTUDOMÁNYI és TECHNOLÓGIAI KAR

Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT

A humán közszolgáltatások térbeli fejlődése
Debrecenben, különös tekintettel a rendszerváltás utáni
időszakban

Készítette:

Décsi Gyula

II. éves Geográfus MSc

Témavezető:

Dr. Kozma Gábor, egyetemi docens

Debreceni Egyetem

Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék

DEBRECEN

2012. november 10.

Tartalom

1.Bevezetés.....	3
1.1 A téma választásának indoklása	3
1.2 Módszertan	4
2. A közszolgáltatások elméleti háttere	4
3. Debrecen fejlődése a vizsgált időszakban	7
4. Az oktatási intézmények térbeli fejlődése.....	15
4.1. Óvodák	15
4.2. Alapfokú intézmények	23
4.3 Középfokú oktatás.....	30
4.4 Felsőfokú intézmények	34
5.Egészségügyi és szociális szféra területi fejlődése.....	35
5.1Egészségügyi szféra	35
5.2.Szociális szféra	37
6.Kulturális szféra területi fejlődése.....	39
7. Összegzés	43

1.Bevezetés

1.1 A téma választásának indoklása

Napjaink nemzetközi városföldrajzi kutatásaiban igen fontos szerepet játszik a közszolgáltatások térbeli elhelyezkedésének vizsgálata. Ennek háttérében az áll, hogy jelentős részük alapvető szerepet tölt be a lakosság mindennapi igényeinek a kielégítésében, és ezért, különös tekintettel a motorizáció által okozott problémákra, célszerű ezeket a lakossági koncentrációkhoz minél közelebb elhelyezni. A közszolgáltatások vizsgálata társadalmi érdek is, hiszen fenntartásuk javarészt az állam és a helyi önkormányzatok feladata, így jogosan merülhet fel helyzetük felmérése, elemzése.

Véleményem szerint Debrecen elég nagy város ahhoz, hogy megfelelő terepet biztosítson egy ilyen elemzés számára. Munkám elsősorban a humán közszolgáltatásokra koncentrál (oktatás, egészségügyi ellátás, kultúra, szociális intézmények), és célja az 1990 utáni időszakban az átalakulásának, és az átalakulás térbeli vetületének a vizsgálata. Ennek keretében elemeztem az adott témában készült várostervezési és rendezési terveket, illetve az humán szolgáltató egységek (pl. oktatás, egészségügy, kultúra, szociális szféra) elhelyezkedésének változását és az azokra ható tényezőket. A kutatás fontosságát az is kiemeli, hogy hasonló jellegű elemzés csak az 1990-ig terjedő időszakra készült el és hiányzik a rendszerváltás utáni folyamatok feltárása.

Debreceni lakosként magam is a város intézményeiben tanultam, itt kaptam és a mai napig is itt kapok orvosi ellátást, emellett számtalan humán közszolgáltatást vettem igénybe. A rendszerváltás utáni két évtizedben felnőve azt mondhatom, hogy együtt éltem ezen intézmények, szolgáltatások változásaival, azokat különösebben talán észre sem véve, pedig a szocialista időszak vége egy új korszak kezdetét jelentette a közszolgáltatások számára. Az addigi, központosított struktúra felbomlott, és helyét átvette a nyugati, fejlett országokra jellemző piacgazdasági viszonyrendszer. Ez az új jelenség olyan szereplőket is behozott a társadalmi közzsférába, melyek vagy elnyomottak voltak (pl. az egyház) vagy egész egyszerűen ismeretlenek voltak a rendszerváltást megelőzően (pl. alapítványok, civil szervezetek). A dolgozat célja, hogy az 1990-es év utáni állapotokra helyezze a hangsúlyt, de emellett áttekintse az 1930-as évek végétől kezdődően a humán szolgáltató szektor térbeli fejlődését. A rendszerváltás előtti korszakból még nem állnak rendelkezésünkre digitalizált

adatok, viszont a jelenkori statisztika már könnyebben elérhető, ugyanis az intézmények jelentős része rendelkezik internet címmel, ahonnan a kutató könnyebben el tudja őket helyezni a térképen.

1.2 Módszertan

Jelen dolgozat Debrecen mai központi belterületének vizsgálatára terjed ki, így az egyéb területeken található intézményeket és az ott végbement folyamatokat nem érinti. A dolgozatban található tematikus térképek a nyílt forráskódú „Quantum GIS 1.8 Lisboa” programmal készültek. Az úthálózati line shape fájlokat az „Open Street Map” szabadon felhasználható és szerkeszthető térkép segítségével szereztem meg, még a Debrecen mai belterületének shape file-ja a GeoX 2010 adatbázisból került feldolgozásra.

Az 1990 előtti korszak intézményeinek meghatározása elsősorban Debrecen város különböző években kiadott statisztikai adatai, ill. rendezési tervei alapján készült, de egyes helyeken az alapos kutatómunka után módosításokat eszközöltem. A rendszerváltás utáni intézmények meghatározásában nagy segítségemre volt a megyei önkormányzat által publikált Közoktatási Fejlesztési Terv statisztikai adatbázisa, az interneten fellelhető intézményi honlapok, ill. Debrecen város honlapja. A dolgozathoz kapcsolódó szakirodalmat a Debreceni Egyetem Könyvtárából illetve a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár és Művelődési Központból szereztem be. A jelenkori oktatási helyzet elemzésében sokat segített a Szabó Gyula önkormányzati képviselővel való személyes találkozás.

2. A közszolgáltatások elméleti háttere

A közszolgáltatások meghatározására számos elmélet született a hazai szakirodalomban. Horváth M. Tamás szerint „a közszolgáltatások alatt fogalmilag, első megközelítésben, olyan feladatok ellátásának biztosítását értjük, amelyek adott feltételek között, valamilyen mértékig közösségi szervezést igényelnek és társadalmi közös szükségletek kielégítését szolgálják.” (Horváth M. T., 2002:15 p.) A szerző kiemeli még, hogy a két kulcs kifejezés a közösségi szervezés és a közös szükségletek. Ha ezek közül az egyik nem érvényesül, akkor már nem beszélhetünk közszolgáltatásról. Ugyanakkor Buskó Tibor (2011.) szerint ezzel a két feltétellel óvatosan kell bánni, mert nincs olyan szolgáltatás, mely nem érintené a közösséget ilyen vagy olyan módon. Példaként a luxusszolgáltatásokat hozza fel, melyek bár egy szűk réteg számára elérhetőek, mégis az irántuk mutatott kereslet munkahelyeket hozhat létre. A másik feltétel a „közösségi szervezés”, melyet ugyancsak

fenntartással kell kezelni, hiszen a közszolgáltatásokat manapság már nem csak az önkormányzat és az állam szervezi, hanem egyre fontosabb szerep jut a magánszférának.

A törvényi áttekintés előtt szeretném megemlíteni, hogy a dolgozat lezárásának időpontjában a közszolgáltatások területén jelentős átszervezések történnek. 2013-ban az állam átveszi több oktatási intézmény szakmai irányítását, még az épületek fenntartása továbbra is az önkormányzatok feladata lesz. A dolgozat az ezt megelőző állapotokra, törvényi jogszabályokra épül.

Nincs könnyebb helyzetben a témában kutató, ha az 1990. évi LXV. törvényt próbálja meg fellapozni és abból kideríteni, hogy mit is ért maga a törvény közszolgáltatások alatt. A rendszerváltás utáni jogalkotás itt vezeti be először a „helyi közszolgáltatások” fogalmát. A törvény 8.§-ának 1. bekezdésében elég tág fogalmazást találunk, erre jó példa, hogy a területfejlesztést és a településrendezést is közszolgáltatásnak veszi. Vannak viszont kötelezően ellátandó feladatok, melyeket említ. A következőkben a dolgozat témájával kapcsolatos legfontosabbakat elemem ki: „az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról, az egészségügyi, a szociális ellátásáról, valamint a gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodás;” (1990. évi LXV trv. 8.§ (1.)) A törvény a nagyobb lélekszámú településeknek több feladat- és hatáskört állapíthat meg. (1990 évi LXV trv. 6§ (1/b)) Esetünkben ezt fontos megemlíteni, mivel Debrecen az ország második legnépesebb városa és az Észak-alföldi régió központjaként jelentős számú közszolgáltatás ellátója.

A település nem csak lélekszámát tekintve mondható nagynak, de közigazgatási területét tekintve is, hiszen külterületével együtt több mint 461 km². A lakosságszámban utána következő Szeged közigazgatási területe jóval kisebb (281 km²). Debrecen központi belterületén kívül pedig nem egy településrész található, melyek közül Józsan vagy Kismacson is találunk közszolgáltatásokkal kapcsolatos intézményeket. A relatíve nagy terület és a hozzá párosuló lakosságszám miatt Debrecen az egyik legnagyobb intézményhálózatot működtető település az országban.

Az utóbbi években megfigyelhető általános tendencia, hogy a magánszféra egyre több szerepet vállal a szektorban, de a helyi közszolgáltatásoknak még mindig a legnagyobb szervezője, fenntartója az önkormányzat, ahol ő a szolgáltató, még a lakos a fogyasztó. A piaci viszonyoknak megfelelően itt is fontos a szolgáltatás elérhetősége, minősége, ára, ez tény. Ha ezek helyenként eltérnek, akkor már bizonyos fajta egyenlőtlenségekről beszélhetünk. Tiebout az 1950-es években azt állította, hogy a költségminimalizálás érdekében a lakossági mobilitás egyik fő mozgatórugója a helyi közszolgáltatások piaca. Szerinte a lakosok oda költöznek, ahol a legolcsóbban kaphatják meg a legjobb szolgáltatást.

Tiebout - más néven a „lábukkal szavaznak” - modellét más szakértők bírálták, mert szerintük nem vette figyelembe a mobilitással járó költségeket. (Horváth M. T., 2002.)

Az 1980-as évektől már másféleképpen közelítik meg a „helyi közösségi gazdaságtani iskolai” (local public economy school) kutatások a közszolgáltatások kérdését. Előtérbe kerül az alapegységek mérete illetve a „közjavak egy helyi termelésének jelentősége.” Bizonyos közszolgáltatásoknál (oktatás, szociális ellátás) ugyanis fontos a fogyasztó és a szolgáltatás közötti kis távolság. (Horváth M. T., 2002.) Ezt figyelembe véve a közszolgáltatások elhelyezkedésének vizsgálata ebben az esetben fontos lehet.

Fentebb tisztáztam a közszolgáltatások fogalmát, de arról még nem esett szó, hogy hogyan lehet tipizálni azokat.

A dolgozat Debrecen esetében a humán szolgáltatások néhány szegmensét mutatja be, így a helyi közszolgáltatások listájából azok külön kiemelve szerepelnek a táblázatban. Ebben nem szerepel a felsőfokú oktatás, mivel ez nem helyi közszolgáltatásnak minősül. A dolgozat még is megkívánja, hogy a 4.4-es fejezetben a felsőfokú oktatás térbeli elhelyezkedéséről értekezzem. Véleményem szerint a Debreceni Egyetem és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem említése nélkülözhetetlen, mivel a Debreceni Egyetem maga is tart fenn helyi jellegű oktatás intézményeket – óvodát, iskolát – ill. a Debreceni Orvos- és Egészségtudományi Centrum által nyújtott szakrendeléseket a város lakói is igénybe veszik.

Közüzemai szolgáltatások	• közvilágítás • közműves ivóvízellátást biztosító hálózat • szennyvízcsatorna-rendszer • csapadékvíz-elvezetés • vezetékes gázellátás • távhő- és vezetékes melegvíz-szolgáltatás • egyéb helyi energiaellátás • települési közutak • térségi jelentőségű utak
Kommunális szolgáltatások	• köztemetők • települési szilárd és folyékony hulladék gyűjtése • hulladéklerakás, -elhelyezés • szennyvíztisztítás • közterületek tisztántartása • közparkok és helyi zöldterületek • kéményseprés és tüzeléstechnikai szolgáltatások • városi tömegközlekedés
Lakásgazdálkodás	• szociális bérlakások fenntartása • lakástámogatás
Humán szolgáltatások	• bölcsődei ellátás • óvodai ellátás • alapfokú iskoláztatás • középfokú iskoláztatás • középiskolai kollégiumi ellátás • körzeti orvosi rendelés • járóbeteg szakrendelés • kórházi ellátás • idősek különböző ellátásai • könyvtár • múzeum • levéltár
Helyi rendészeti szolgáltatások	• tűzvédelem (katasztrófavédelem) • polgári védelem • helyi rendészet (helyi rendőrség, polgárőrség) • közegészségügy

1. táblázat: A helyi közszolgáltatások csoportosítása

(Forrás: Horváth M. T. alapján)

3. Debrecen fejlődése a vizsgált időszakban

A humán közszolgáltatások vonatkozásában fontos a lakosság szám változás vizsgálata, mert a helyben lévő lakosság igényeinek kiszolgálásában kiemelten fontos szerepet játszik az adott település közintézmény-hálózata. Intenzíven gyarapodó lakosság szám esetén lényeges kérdés az oktatási, egészségügyi, szociális szféra intézményi számának bővítése, fejlesztése a megnövekedett igények kielégítése érdekében. Debrecen esetében azonban – a

magyar településhálózatban elfoglalt rangja miatt - több közszolgáltatás nem csak települési hatáskörökkel rendelkezik, hanem megyei, ill. regionális szerepköröket is ellát.

A város lakosság száma a XIX. század második felétől jelentős ütemű növekedést mutatott (lásd 2. táblázat) 1870-től egészen 1970-ig a jelenlévő összes népesség tekintetében. A népesség 100 év alatt (1870-1970) több mint három és félszeresére nőtt, a háború utáni (1949) felméréstől eltekintve az előző adatvételezési időpontokhoz képest a lakosság szám mindig gyarapodott. Az 1970-es évektől rendelkezésünkre álló lakónépességi adatok is a népességnövekedést mutatják, egészen az 1990-es évig, mely után már kisebb csökkenés mutatkozott. A csökkenés hátterében két tényező áll: egyrészt a belföldi vándorlási különbözet negatív értéket vett fel, azaz többen költöztek el a városból, mint be. A kivándorlók közül sokan a környező településekre költöztek. Másrészt az ok a természetes népességfogyásban eredeztethető. (Debrecen IVS, 2008.)

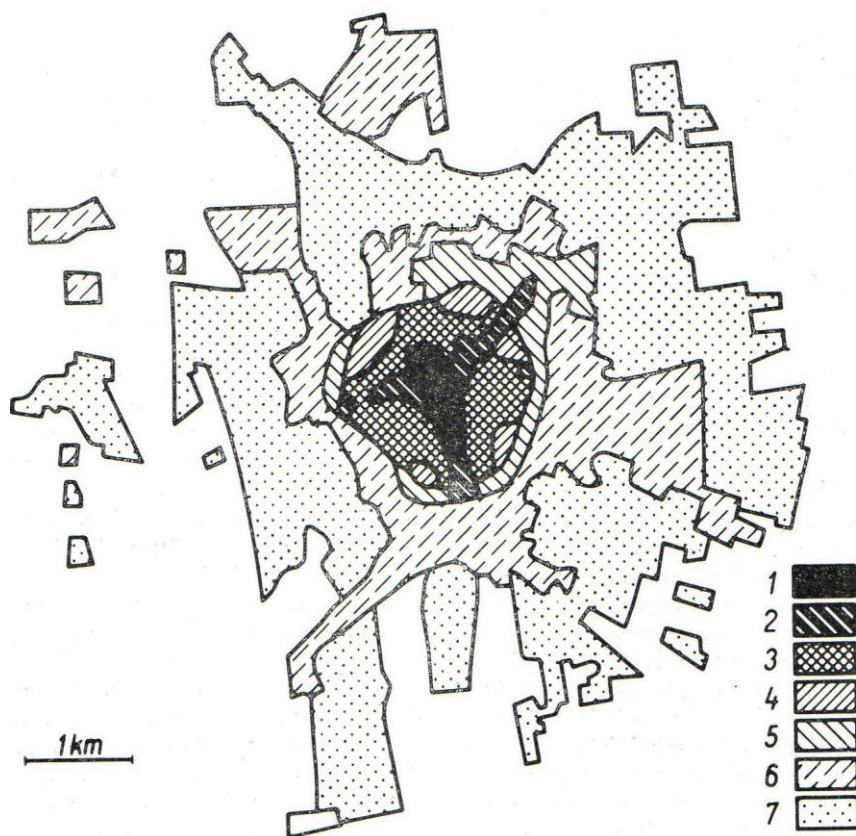
Év	Jelenlévő népesség	Népességváltozás		
		főben	az előző %-ában	az első év %-ában
1870	45132			100,00
1880	50320	5188	111,50	111,50
1890	56246	5926	111,78	124,63
1900	73878	17632	131,35	163,69
1910	90764	16886	122,86	201,11
1920	101543	10779	111,88	224,99
1930	116013	14470	114,25	257,05
1941	124148	8135	107,01	275,08
1949	115399	-8749	92,95	255,69
1960	134930	19531	116,92	298,97
1970	162280	27350	120,27	359,57
Év	Lakónépesség	főben	az előző %-ában	első év %-ában
1970	167860			100,00
1980	198195	30335	118,07	118,07
1990	212235	14040	107,08	126,44
2001	211034	-1201	99,43	125,72
2010	207270	-3764	98,22	123,48

2. táblázat: A jelenlévő összes népesség és lakónépesség Debrecenben 1870-1970 között

Forrás: KSH Népszámlálás alapján saját szerk.

A dolgozat témáját felölelő időszakban a város területi fejlődésének elemzésében elsőként kell megemlíteni Mendöl Tibor 1936-ban publikált, az alföldi városokban végzett funkcionális morfológiai kutatását. Mendöl felmérése szerint Debrecenben az akkori nagyvárosi mag gyakorlatilag a mai Piac utcára és a belőle kiágazó utak Piac utcával határos

részen koncentrálódott, ill. rövid nyúlványa volt a Kossuth utcán. Nagyvárosi forma alatt ebben az esetben a vertikálisan és horizontálisan is zárt tagoltságot mutató épületek összefüggő területét érti. Ennek a területnek a centrumában viszonylag kevés volt a középület (megyeháza, városháza), viszont a perifériáján egyre többen találkozhattunk (iparkamara, középiskolák, bíróságok, főposta). A nagyvárosi formacsoport határán különböző piacterek helyezkedtek el. A Piac utcából kivezető két irányban kisvárosias jellegű üzleti negyed „nyúlványa” rajzolódik ki ÉK-i irányba (Csapó u.) és Ny-i irányba (Hatvan u.). E két út mentén érkezett be és cserélt gazdát az áruk javarésze. Emellett a Piac utca Vasútállomásra vezető déli része is a kisvárosias üzletnegyed morfológiai típusba tartozott Mendöl szerint. A kisvárosias üzlet- és lakónegyed az egyemeletes, horizontálisan zárt épületekkel rendelkező terület, mely a nagyvárosias övet körbeölelte. A történelmi Belváros észak-nyugati és észak-kelet, ill. dél-keleti és dél-nyugati peremén kisebb foltokban megjelentek a hézagos - azaz horizontálisan már nem zárt - kispolgári házsorok, melyek Mendöl térképén a félagrár övbe tartoznak. A típus elnevezése utal az ott élők foglalkozására, akik főleg a szegényebb rétegből kerültek ki. Ugyancsak a történelmi mag külső perifériájához csatlakoztak a taksás telkeken kiosztott „hóstáti” városrészek, melyek a Belvárostól ÉNy-ra és ÉK-re, ill. DNy-ra helyezkedtek el. A „hóstáti” városrészt követő „nagy helyigényű intézmények övében” már újra találkozhatunk emeletes épületekkel (kaszárnyák, kórház, gyárak, malmok). Ez az öv viszont nem tekinthető teljesen beépítettnek, hisz a városszéli temetők ugyancsak ebben az övben helyezkedtek el. A több esetben iparforgalmi övnek is hívott funkcionális morfológiai típus után következik a legkülső, laza agglomeráció. Ezeken a kertségi területeken a XIX. századtól kezdve újabb és újabb házak épültek. Ennek okán a kertek elaprózódtak, néhol csak konyhakertek maradtak. Az 1800-as évek végére a mezőgazdasági hasznosítás elsődlegességét átvette a lakófunkció. Az 1930-as években már csaknem 44 ezer lakos lakott, szemben a Belvárosban élő 55 ezerrel. (Mendöl T., 1936)

1. térkép: Debrecen funkcionális morfológiai térképe a második világháború előtt, készítette Mendöl Tibor (1963)

Forrás: Debrecen története öt kötetben, 4. kötet, 1986:84 p.

Jelmagyarázat:

1. nagyvárosi formacsoport
2. kisvárosi üzletnegyed
3. kisvárosi lakónegyed
4. félagrár öv
5. aprótelkű külváros („hóstått”)
6. nagy helyigényű intézmények öve
7. laza agglomeráció, második lakónegyed-öv

Ez a tény arra készítette az akkori tervezőket, hogy a XX. század elején már a kertségekre is vonatkozó városrendezési tervet hozzanak létre. Ez 1909-ben készült el, ebben felosztották Debrecen két építési övezetre. Az elsőbe tartozott a város régi árkán belül eső terület (a történelmi Belváros), ahol zárt sorú beépítés volt kötelező. A második övezet volt a város árkán kívül eső terület, ahol pedig az előkertes beépítést írták elő. Összességében, a súlyos lakásproblémákat ez a rendezési terv sem oldotta meg, mivel a város lélekszáma folyamatosan nőtt (lásd 2. táblázat). Még az 1910-1920 közötti időszakban főleg a bevándorlásból adódott a népességyarapodás, addig az 1920-1930 közötti időben már a természetes szaporodás adta a növekedés körülbelül felét. A tendencia az 1930-40 közötti

időszakban fordult meg, amikor is már a tényleges, természetes szaporodás állt a lélekszám növekedésének háttérében. (Tímár L., 1986.)

1930-ra elkészült a város főépítésze, Borsos József által kidolgozott városrendezési és szabályozási terv, amely - kisebb módosításokat tekintve - az 1961-es Országos Építési Szabályzat kiadásaig volt érvényes. (Sápi L., 1986.) A Borsos-féle terv jelentős változtatásokat hozott Debrecen szerkezetében: 1932-re felépült a város köztemetője a Nagyerdő területén, ezzel megoldódott a Belváros körül elhelyezkedő régi temetők kérdése. Az 1930-as években a város ÉNy-i részén - a mai Sestakertben (lásd IVS térkép 48-as körzet), Sétakertben ill. a Simonyi út keleti oldalán – nyaraló ill. családi ház építkezések indultak. Ugyancsak ebben az időben épül ki a Széchenyi utca két oldalán az akkori kornak megfelelő, modern kertvárosi rész. A 30-as évek végére a magán építkezések felfutottak a külsőségeken is, amely folyamattal párhuzamosan zajlott a közintézményi hálózat – főképp oktatási intézmények, posták – kiépülése. A magán építkezések – érthető módon – a második világháború kezdetével megtorpantak, még a városvezetés a lakásépítéseket szinte teljesen befejezte és a hangsúlyt a hadászattal kapcsolatos intézményekre helyezte: a Bartók Béla utcán lévő Honvédkórház (mai helyén található a Kenézy Gyula kórház) bővítését elvégzik, a mai Füredi úton lévő laktanya építése ebben az időben kezdődik meg. A dolgozat témájából adódóan fontos megemlíteni, hogy 1939-ben a Tóció patak elöntötte a Téglavető (mai Nagysándortelep – 48-as IVS körzet) keleti házsorát, az ezután következő két évben pedig belvíz sújtotta a városrészt, melynek házai javarészt vályogból épültek. A vályogfalak az állandó belvíz miatt megrogytak, így több családot is a Téglavető D-i részére kellett költöztetni átmeneti lakásokba. A hajléktalanokká vált családokat tehát a Téglavető szükséglakásaiba telepítették – amik az 1970-es évek végén történő felszámolásukig fenn is maradtak – illetve az ONCSA intézménye lakásokat épített a nagycsaládosoknak a mai Szotyori és Gyepűsor utca között (a mai Hatvan utcai kertben - IVS 16-os körzet). (Sápi L., 1986.)

1944 nyarán a várost bombatámadás érte, mely különösen az állomás környékén okozott hatalmas pusztítást, de nem kímélte a középületeket sem: a kulturális intézmények 59,7%-a, a közoktatási épületek 62,4 %-a romba dőlt, vagy súlyos találatot kapott. (Filippinyi G. – Papp J., 1997.) A régi állomás épületében és a körülötte lévő lakónegyedekben, a mai Petőfi tér környékén, ill. az Ispotály városrészben (IVS 19-es körzet) helyreállíthatatlan károk keletkeztek. Az ispotályi terület volt Debrecen első olyan városrésze, ahol az egyház - mai kifejezést használva - szociális szolgáltatásokat nyújtott a rászoruló szegények számára.

A háború utáni városvezetés első feladata a romok eltakarítása volt. Sajnos az ebben az években uralkodó politikai légkör miatt nagy volumenű építkezések csak a Népköztársaság kikiáltása után, az 1950-es évektől kezdődhettek. Természetesen néhány beruházás ekkor is megvalósult: a város a Bethlen utcán építette fel 1947-ben az állomás környéki, lebombázott, OTI épület „helyettesét”. A tervezési szándék azért látszódott a háború utáni átmeneti időszakban: 1947-ben Kalenda Lóránt készít egy városrendezési tervváltozatot, melyet azonban már sosem fogadnak el. (Filippinyi G. – Papp J., 1997.)

A szocialista korszak kezdetén megalakultak ugyan az első tervezőirodák (1947-49), de azok vidéki, dekoncentrált intézményei csak 1949-50 között kezdték meg munkájukat. Az 1950-es évek legjelentősebb városrendezési feladata a Nagyállomás környékének rendbehozatala volt. Ezen kívül fontos megemlíteni a Tanítóképző felépítését, a Böszörményi út Ny-i oldalán létrehozott Kertvárost (IVS 24-es körzet), ill. a Faraktár utca környékén megépült kisebb lakóházakat is. Ebben az évtizedben kezdődött Kalata Gyula vezetésével az új városrendezési terv kidolgozása, melyet majd csak 1961-ban fogadnak el. A terv a földszintes beépítés helyett a többemeletes lakóházakat preferálta: ezzel kívánta a lakásproblémákat hosszútávon megoldani. A terv családi házas beépítésre a város nyugati oldalán a Hatvan utcai kertet (IVS 16-is körzet), a Tócsóskertet (57.), a Széchenyikertet (50.) ill. a keleti részekén a Csapóskertet (7.) és a Homokkertet (17.) jelölte ki. A többszintes lakóházak tervezett helyszínei elsősorban a Belvárostól ÉNy-ra lévő területekre esett: az Újkertre (59.), Sestakertre (48.), Libakertre (33.). (Kozma G., 1994.)

Ezzel a folyamattal párhuzamosan zajlott az 50-es években a szocialista iparosítás, ami Debrecen városát sem kerülhette el, így jelentős nagyságú és sok embert foglalkoztató üzemek épültek a városban (Gyógyszergyár, MGM). A nagy vállalatok és a hozzájuk kötődő vagy a közelükben lévő intézmények (óvodák, iskolák, művelődési házak) nagyban meghatározták az emberek mobilitási szokásait.

Az iparosítás okozta lakosságnövekedésnek megfelelően az 1960-as években felépültek a város első lakótelepei (MGM Lakótelep - IVS 47-es körzet, Új Élet Park – 33.). T.Szücs József egy, a Debreceni Szemlében (1989) megjelent tanulmányában a 60-as években létrehozott lakótelepekkel kapcsolatban azt a kritikát fogalmazta meg, hogy hiányoznak belőlük a kellő méretű közösségi terek és ezek hiánya miatt a különböző közintézmények nélkül a lakótelepek alvóváros jellegűek. A hatvanas évek tapasztalataiból merítve készült el a város következő, 1971-ben elfogadott rendezési terve, mely ezeket a szempontokat figyelembe véve alakította ki az 1970-es években a már házgyári technológiával készült Vénkert (IVS 62-es körzet) és Újkerti (59.) lakótelepet. A terv előkészítési szakaszában Sági

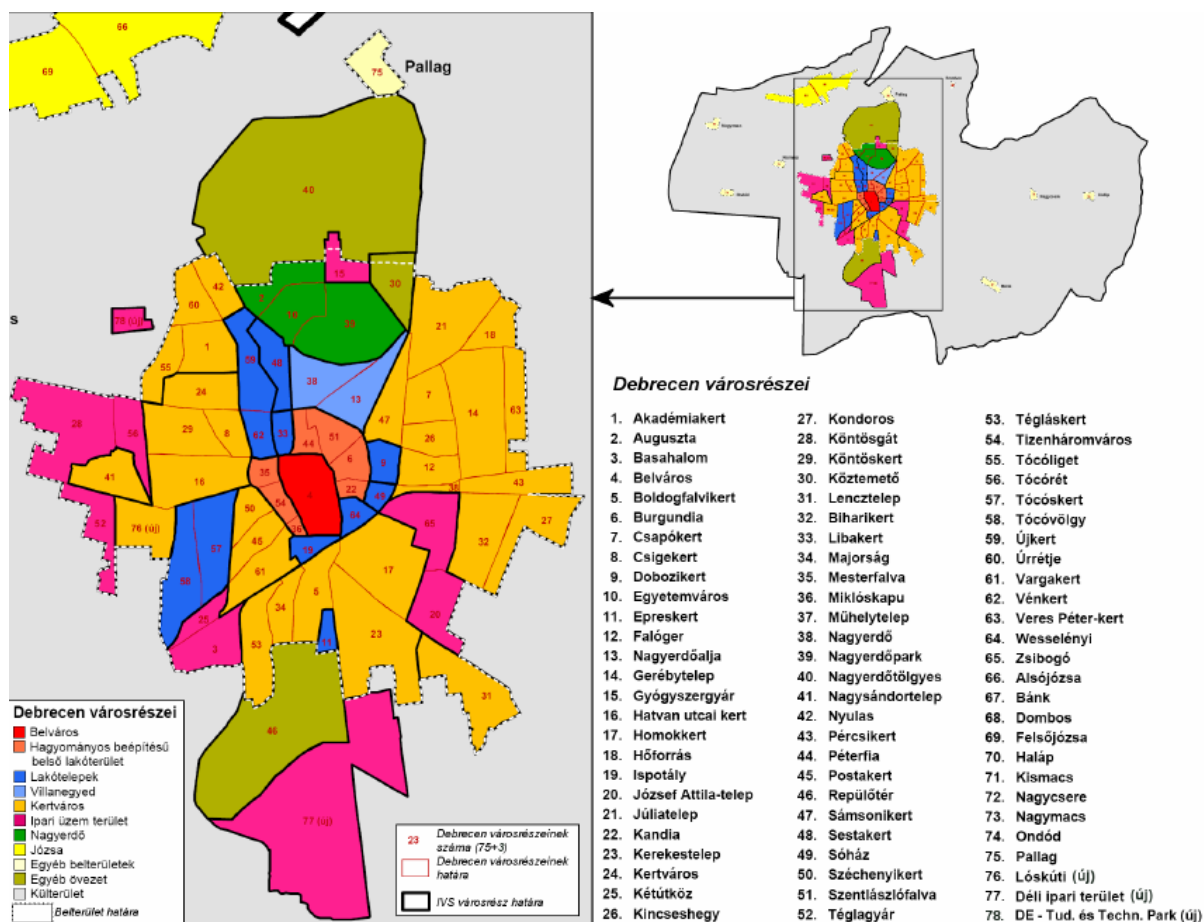
Lajos és Pongrácz Pál az Alföld című folyóirat 1967-es számaiban tanulmányokat mutattak be, melyben a város lakosságát kezdetben 180 ezer főre, majd hosszú távon az iparfejlesztéseknek köszönhetően 240 ezer főre jósolták. Megállapították, hogy a város csak ÉK-i és ÉNy-i irányba tud majd a jövőben terjeszkedni. Északon a Nagyerdő (IVS 40-es körzet, Nagyerdőtölgyes néven) és a Gördülőcsapágy Művek, nyugaton a Köntös- (29.) ill Csígekertben (8.) újonnan kialakított iparterület, délen az állomás és a hozzátartozó kiszolgáló egységek, keleten a Debrecen-Záhony vasútvonal szab gátat a városfejlődésnek. Az újonnan tervezett lakótelepeket a nyugati ipari terület (Medicor, Házgyár) kommunális kiszolgáló és ellátó hálózatának zónájához csatolták. Rávilágítottak arra, hogy a Libakertben (térkép) több közintézmény kiszorult a térhiány miatt, így a felépítendő gyermekintézmények távol fognak esni a lakóépületektől. A város nyugati ipartelepe és a keleti részek közötti áramlási kapcsolatokra is felhívták a figyelmet, és ezen - főleg a lakás és munkahely közti ingázásból adódó - útvonalak mentén a szolgáltatások nagyszáma miatt magas laksűrűségű városrészek kialakítását irányozták elő. Az 1969-ben, Szokolai Örs vezetésével elkészült rendezési terv ezeket a megállapításokat tartalmazta. Az 1971-ben megnyílt házgyár a lakótelepek kivitelezését segítette elő. A nyugati ipari területekhez közel épült fel az Újkerti és Vénkerti lakótelep. A K-Ny-i áramlási zóna mentén, a mai Mester – Csemete - Honvéd – Darabos – Hunyadi utca által körbefogott városrészben létesült egy magas laksűrűségű terület. (44-es körzet az IVS szerint) A Fényes udvar (9-es körzet) megjelenésével megvalósult a Belvárostól keletre előirányzott magas laksűrűségű terület. Ezekben az újonnan létrehozott városrészekben már ügyeltek a megfelelő terek és közintézmények kialakítására is. Az ebben az évtizedben lezajlott építkezési hullám nem kímélte a korábban villanegyednek számító Sétakert és Sestakert családi házait. (Kozma G., 1994.)

A lakótelepi építkezések az 1980-as évekre visszaszorultak. Ebben az évtizedben egyedül a Tócoskert mondható ilyen jellegű és nagyságú beruházásnak, de a 80-as évek végén kezdődött a korábbiaknál kisebb területű Vezér utcai, Tócsóvölgyi, és a Wesselényi lakótelep építése is, melyek már kevésbé sivár esztétikai képet nyújtottak. Ezen kívül csak az 1990-es évek végén zajlott le lakótelep fejlesztés az Epreskertben. (Kozma G., 2004.) Jelentős állami lakásépítés a rendszerváltás után nem történt, az építőiparban már a magán vállalkozások domináltak. Az állami szerepvállalás viszont nem tűnt el teljesen, mert a 2000-es évek elején beindított Panelprogram keretében számos, főleg házgyári technológiával épített lakótelepi tömbház felújítása kezdődött el. Ennek keretében, Debrecenben is valósultak meg tömbrekonstrukciók.

Az 1980-as évek második felében jöttek felszínre azok a problémák, amik az elhanyagolt városrészekben mutatkoztak. A Belvárosban nem csak az épületek voltak leromlott, elhanyagolt állapotban, de a szociális helyzet is aggasztó volt. A rendszerváltás utáni időszak egyik lényeges kérdésévé vált tehát a rehabilitáció. A Belvárost, és különösen a Piac utcát, a történelmi tradíciókat visszaállítva kívánták fejleszteni. Ennek az első leglátványosabb lépése volt a 2001-ben a sétálóövezet kialakítása a Piac utcán. Magyarország Európa Unióba való belépése után lehetőség adódott olyan városrehabilitációs támogatások lehívására, melyekből a Belváros funkcióit tudták bővíteni, ezzel a lakosság számára egy élhetőbb környezetet tudtak így kialakítani.

Az 1990-es évek utáni korszak a kertvárosi részek illetve az ipari parkok területi fejlődését hozták. A felfutó magánépítkezések hatására a város újra terjeszkedni kezdett. Teljesen új beépítésű lakónegyedként jelent meg a Tócoliget (IVS, 55-ös körzet) városrészben a Liget-lakópark, vagy a Lóskúti (76.) városrészben felépült Fészek-lakópark. Emellett a város keleti felében is voltak olyan városrészek, ahol jelentős építkezések zajlottak: a Lencztelepen (31.), a József Attila-telepen (20.) és Júliatelepen (21.). Tekintettel arra, hogy a várost Délről a repülőtér, Dél- Nyugatról a szennyvíztisztító telep, még Északról a Nagyerdő határolja, ez predesztinálta a város fejlődésének irányát, amely inkább egy észak-nyugati – dél-keleti tengely mentén bővült újabb lakóépületek sokaságával. A dél-keleti illetve déli városrészek helyzetén jelentősen javított a Kohéziós Alapból finanszírozott, 2006 és 2010 között ISPA projekt keretében lezajlott csatornázás.

Magyarországon az 1990-es évek második felétől indult be az ipari parkok kialakítása. A trendnek megfelelően Debrecenben is létrejöttek ilyen új területek: a barnamezős beruházás keretében létrehozott Nyugati Ipari Park a Nagysándor teleptől K-re, vagy a zöld mezős beruházások keretében létrejövő Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park (28-as körzetben), ill. a Debreceni Egyetem – Tudományos, Technológiai és Ipari Park (78.). A repülőtér fejlesztésével a jövőben a Déli Iparterület (77.) válhat a város legfontosabb logisztikai központjává.

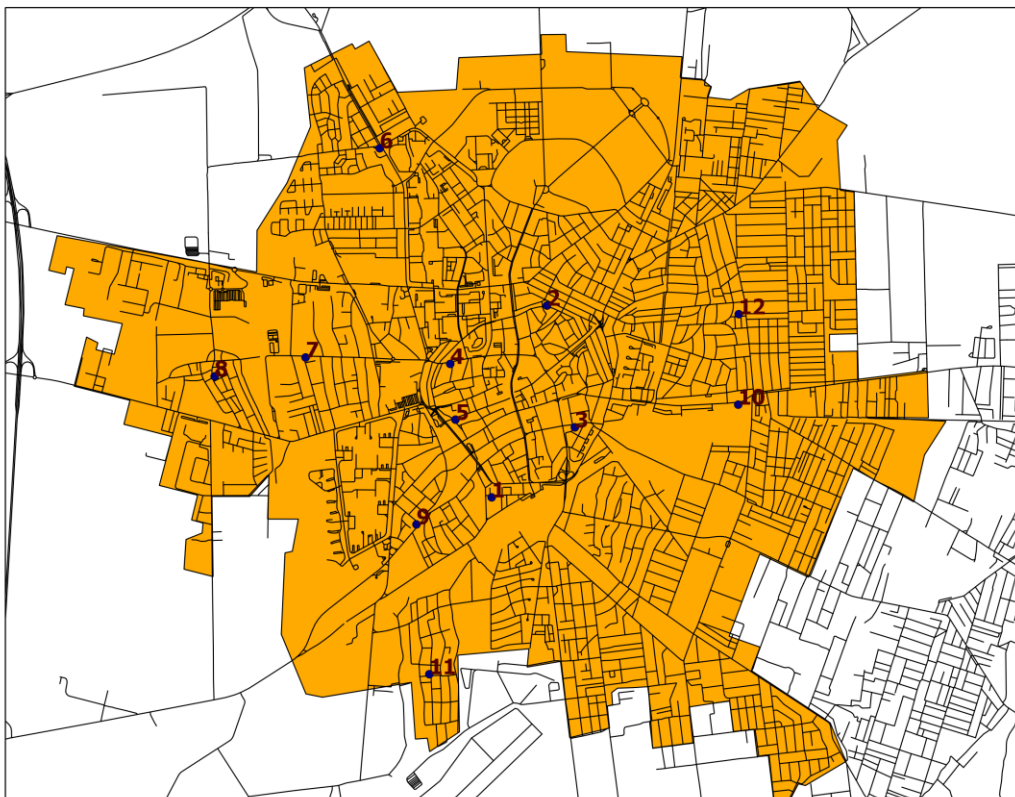
2. térkép: Debrecen városrészei az IVS lehatárolása szerint
 Forrás: DMJV IVS 2008: 75 p.

4. Az oktatási intézmények térbeli fejlődése

4.1. Óvodák

Az első vizsgált időpontban, az 1939-40-es tanévben 12 óvoda volt Debrecenben. Ebből öt volt a Belvárosban, melyek a következők (lásd 3-as térkép): a Szív utcai (1.), az Eötvös utcai (2.), Tímár utcai (3.), Mester utcai (4.), és a Bajcsy Zs. utcai. (5.). A felsorolásból kimaradt hét intézmény pedig azon kívül. Az öt felsorolt belvárosi óvoda közül a Szív utcait (1.) nyitotta meg elsőként a református egyház az 1840-es években. Az 1920-as évek végéig csak a Belvárosban voltak óvodák, majd a külvárosi lakosság gyors gyarapodásának köszönhetően szükséges volt több óvoda építésére is. A Klebersberg Kunó oktatási miniszter által indított iskolalétesítési program keretében több óvoda is iskola mellé épült fel Debrecenben, ilyen volt például a Tégláskerti Általános Iskola mellé épített (11.), vagy a Nyilastelepi Ált. Iskola mellé felépült óvoda (6.). A létesítmények javarészában 2

terem volt - ez alól kivétel a Pósa utcai (8.) és Vámspércsi úti (10.), ahol 3 terem volt - és egy óvónő felügyelt általában a gyermekekre. Az alacsony óvónő számból kifolyólag az intézményekben folytatott érdemi, szakmai munka erősen kifogásolható.

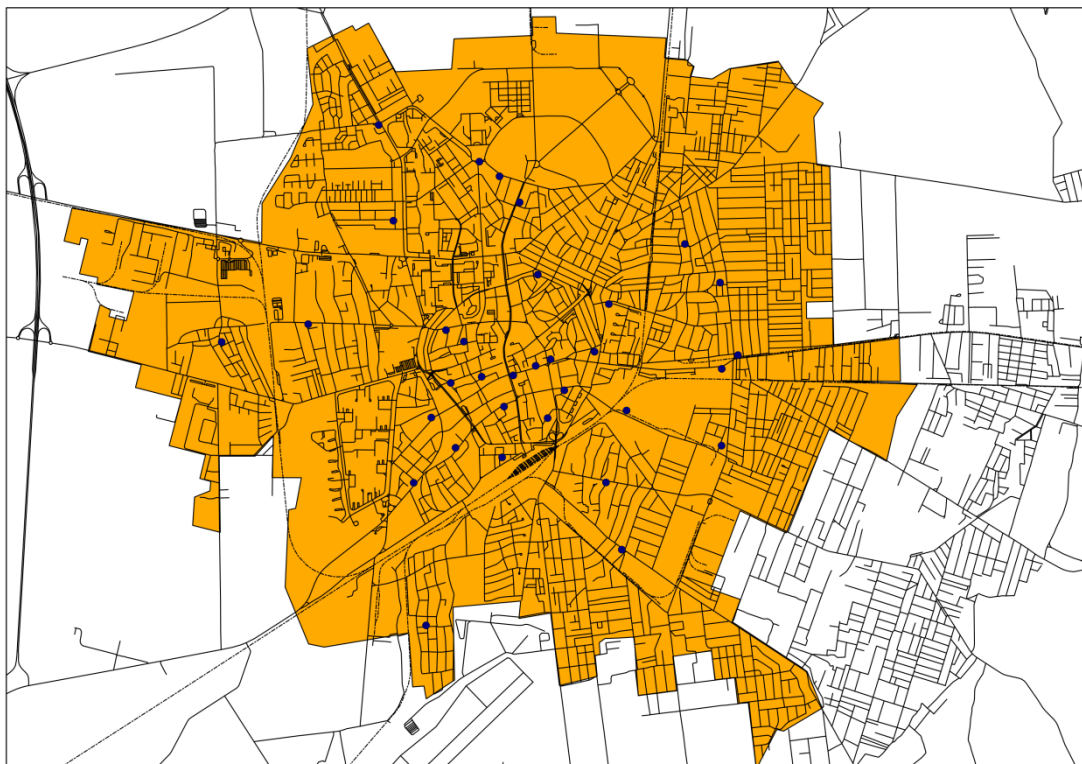
3. térkép: Óvodák elhelyezkedése az 1939/40-es tanévben
Forrás: Debrecen Címtára (1940) alapján saját szerkesztés

A második világháború utáni következő felmérés szerint (Debrecen Városfejlesztési Program ÉM., VÁTI 1958) 1957-ben az óvodák számában már jelentős változás mutatkozott. A korábbi 12-ről az óvodák száma megemelkedett 33-ra. Ha az 1945-90 közötti folyamatokat összegző 8. térképet áttanulmányozzuk, akkor láthatjuk, hogy Belvárosban 13 óvoda működött, a hozzá közel esőperemi területeken pedig három - Temető u. (24-es jelzésű), Szoboszlói u. 5-7. (15.), Széchenyi u. (53.). A Belvárosi óvodák számának növekedése mögött a nagyobb közintézmények közelébe (Rendőrség, Posta) illetve a városrészben lévő Ruhagyár mellé épített intézmények állnak. Nem elhanyagolható a Nagyállomástól nem messze eső Tímár utcai MÁV óvoda (57.) említése sem. A város keleti, délkeleti részén 8 óvoda volt, ebből kettő - Jánosi u. (33.), Alvinczy tér (8.) - a Csapókertben. A Nyilastelepi Óvoda közelében létesült egy másik intézmény is a Vámspércsi úton (18.), mely a Vagongyári munkásság gyermekeinek napközbeni gondozását biztosította. Nem csak az előbb említett két gyár közvetlen közelében hoztak létre gyermekmegőrzőket, hanem pl. a Kefegyár

(Szoboszlói u.5-7.) mellett, ill. a Dohánygyár területén (66.) és a BARNEVÁL - Sipos utcán (65.) közelében is. A szocializmus egyre több családban vetett véget az egykeresős családmódnak. Különösen igaz volt ez a jelentősebb iparral rendelkező városokra. Az ipar fokozott fejlesztése munkaerőhiányt szült, ami a nők tömeges munkavállalását eredményezte. Ez volt az oka annak, hogy a nagy ipari vállalatok mellett ekkortájt sok óvoda épült.

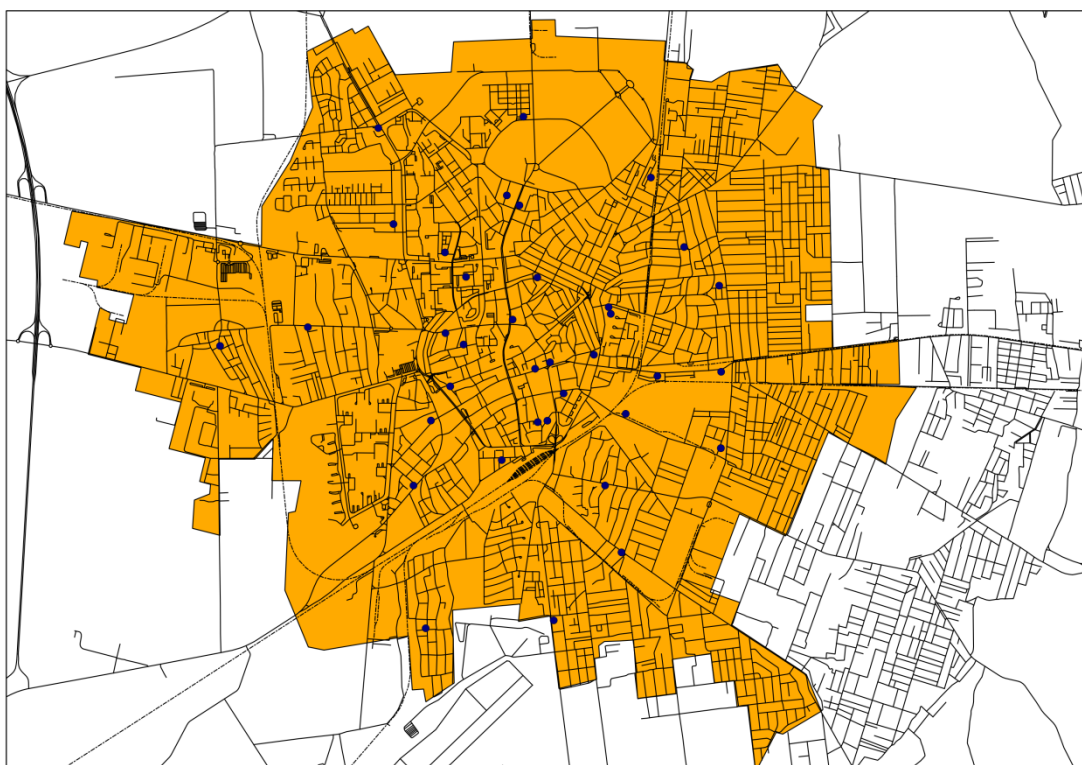
Nem csak az ipari vállalatok közelében létesültek óvodák a második világháború után. A város észak-nyugati felében négy új óvodát is leolvashatunk a térképről, melyből három - Simonyi út (51-es jelzésű), Egyetem tér (17.), Nagyerdei krt. (16.) - az Egyetem és a Klinikák közelében helyezkedett el. A két intézményben dolgozók ide adhatták be megőrzésre gyermekeiket.

Az 1960-as években is folytatódtak az óvodaletesítések. Debrecen első lakótelepén, a Gördülőcsapágy Gyárak közelében már 1970-ben leolvashatunk egy felépült létesítményt a Kemény Zsigmond utcában (37-es jelzés). Ekkoriban már 37 óvoda volt a város mai központi belterületén. A lakótelepek szaporodásának első ütemét az óvodák elhelyezkedése is jelzi, erre példa az 1960-as években felépült Új Élet Parkban létesített intézmény (32.). Ezzel szemben a Belvárosban 3 óvoda megszűnt - Kossuth u. (14.), Iskola u. (21.), Simonffy u.(13.). A Simonffy utcai óvoda helyére később majd egy általános iskola költözik. E három óvodából az első kettő már az 1958-ban készült Városfejlesztési Programban is a kornak nem megfelelőként voltak feltüntetve. Amúgy is jellemző volt a Belvárosi óvodák helyszűkösége, melyből fakadóan új létesítmények építésére volt szükség, ill. a korszerűtlenek pedig fel kellett számolni. Ugyancsak megszüntették a Vagongyári szükségmegoldásból létesített óvodát (18.), illetve az egyetem környezetében kettő intézményt (Nagyerdei krt., Egyetem tér), igaz itt a megszüntetett két óvoda közelében egy új létesítmény nyílt a Bessenyei utcán (59.). Fontos még megemlíteni a DOTE főépülete mellett létrehozott óvodát (64.), mely a mai napig létezik.

4. térkép: Az óvodák elhelyezkedése 1957 végén

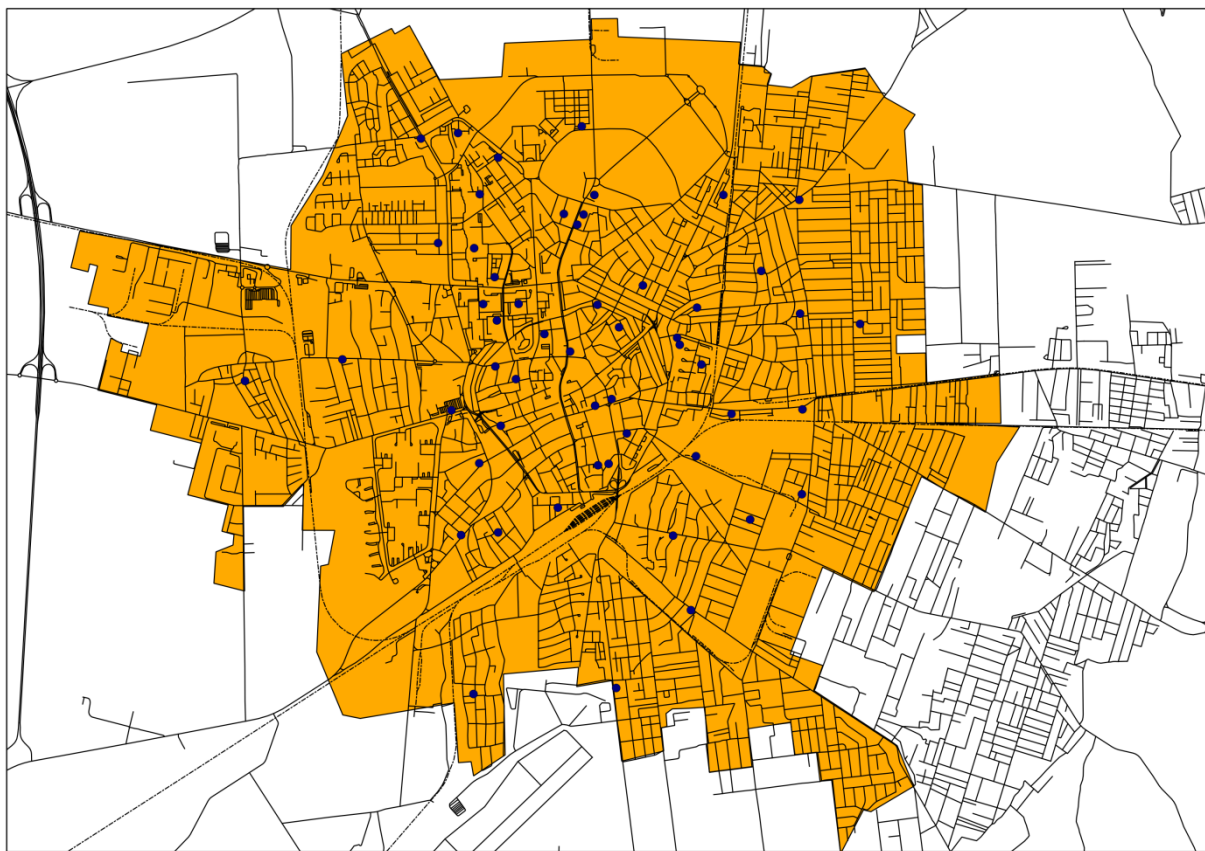
Forrás: Debrecen Városfejlesztési Program EM., VÁTI 1958 alapján saját szerk.

5. térkép: Az óvodák elhelyezkedése 1970-ben

Forrás: Debrecen város statisztikái (1994.) alapján saját szerk.

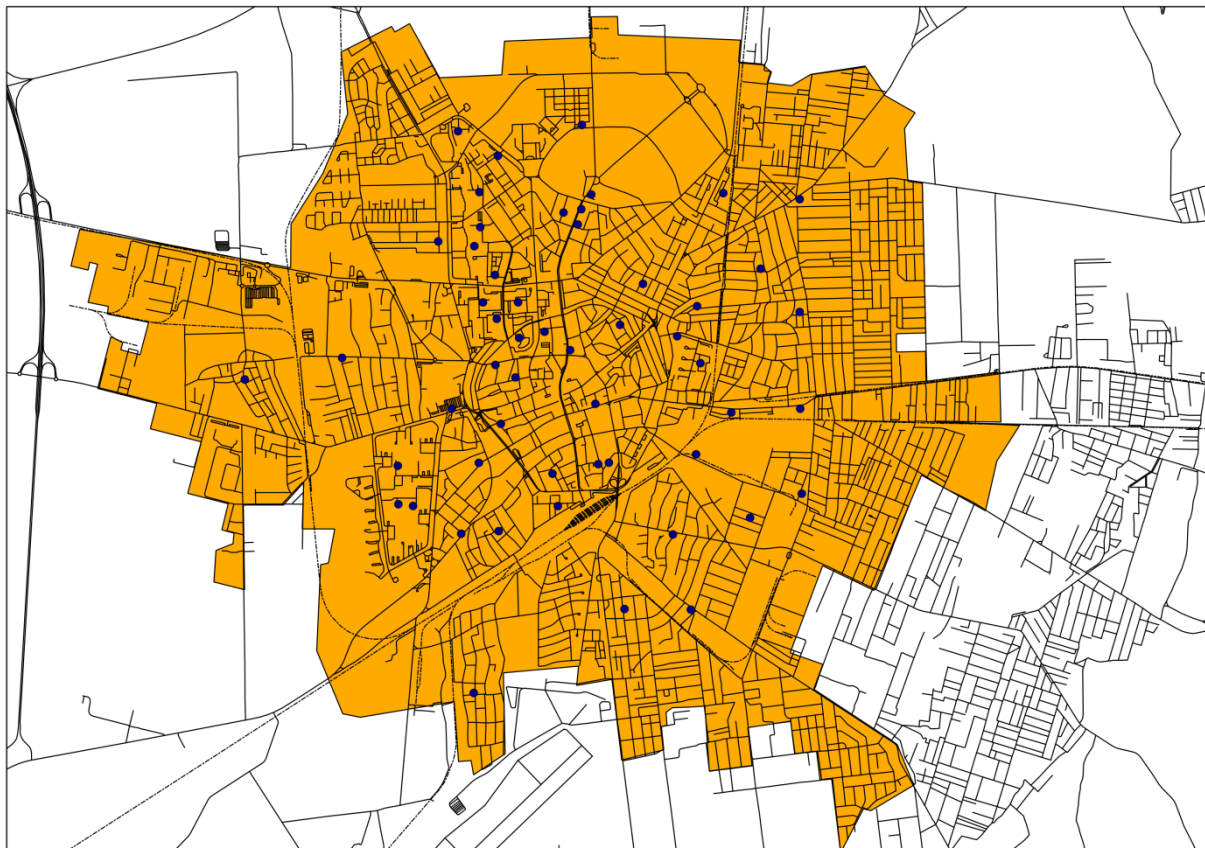
A következő adatvételezési évben, 1980-ban az intézmények száma 37-ről 53-ra emelkedett, ami azt jelenti, hogy 10 év alatt 16 új óvoda épült. Az 1970-es állapotokhoz képest csak egy óvodát szüntettek meg, a Bocskay téri (19.), de nem maradt a terület oktatásiintézmény nélkül, ugyanis 1976-ban itt épült fel az egykori DEMKE helyén a Nógrádi Sándor Ált. Iskola, mai nevén Benedek Elek Ált. Isk. (<http://www.benedekelekiskola.hu>) A 70-es években a Belvárostól É-ra, pontosabban a Böszörményi-Mester-Rákóczi-Burgundia-Csapó-Kassai út által bezárt területen 11 új óvoda épült, ami ezen lehatárolt terület intenzív fejlődését igazolja. Ebbe a területbe esik az 70-es években épült Vénkert, Újkert, Mester utcai ltp. (Kozma G., 1994.)

6. térkép: Óvodák elhelyezkedése 1979/80-as tanévben
Forrás: Debrecen statisztikai alapján saját szerk.

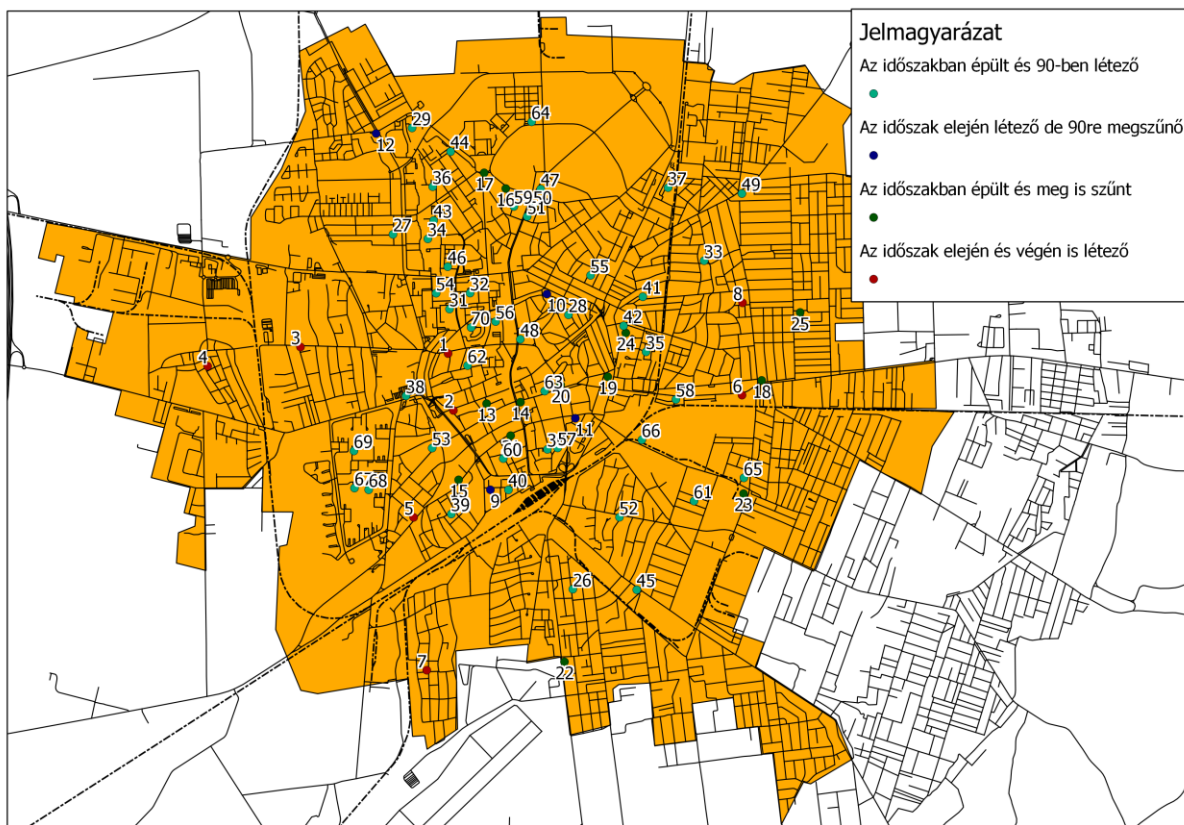
A következő vizsgált időpontban, 1990-ben már nem találkozunk eltéréssel az óvodák számával kapcsolatban, az 1980-as évhez viszonyítva. Kisebb módosulások viszont így is voltak: a Mikepércsi úti óvodát (22.) felszámolták, de a helyétől nem messze felépült az Áchim András utcai óvoda (26.), mely a mai napig létezik. Emellett még érdemes megemlíteni az Eötvös utcai óvodát (10.) és a Böszörményi úton található (12.), melyek már az 1939/40-es tanévben is szerepeltek a nyilvántartásban, így esetükben több évtizedes múlttal rendelkező intézményekre tettek lakatot. A megszüntetettek helyett viszont épültek újabbak.

A 80-as években felépült Tócoskerti lakótelepen három óvoda nyílt meg, kettő a Margit téren (67., 68.), egy pedig az Angyalföld téren (69.). Új intézményként említhetők még a Hajó utcai (70.) és a Lehel utcai (34.) óvodák.

7. térkép: Az óvodák elhelyezkedése 1990/91-es tanévben

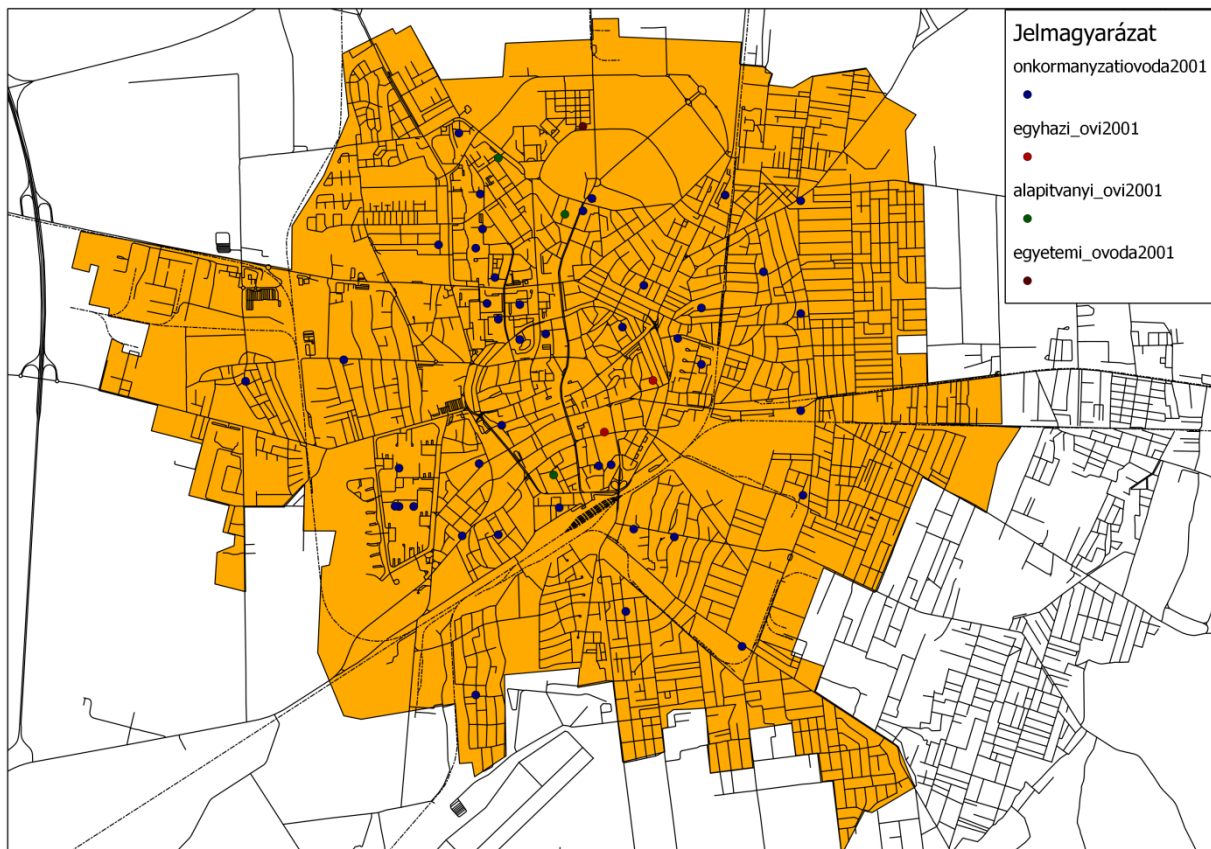
Forrás: Debrecen város Oktatási Osztályának dokumentumai alapján saját szerk.

8. térkép: Az 1945-1990 közötti folyamatokat szemléltető térkép
Forrás: A fentebb mutatott térképek alapján saját szerkesztés

A 2001/2002-es tanévben már jelentős változásokat észlelhetünk az óvodák számában illetve az intézmények fenntartóit figyelembe véve is. A gazdasági szervezés racionalizálása miatt volt, hogy két jogilag önálló óvodát egyesítettek, ami azután hivatalosan két tagintézménnyel működött tovább. (A dolgozatban lévő térképek a telephelyeket jelölik.)

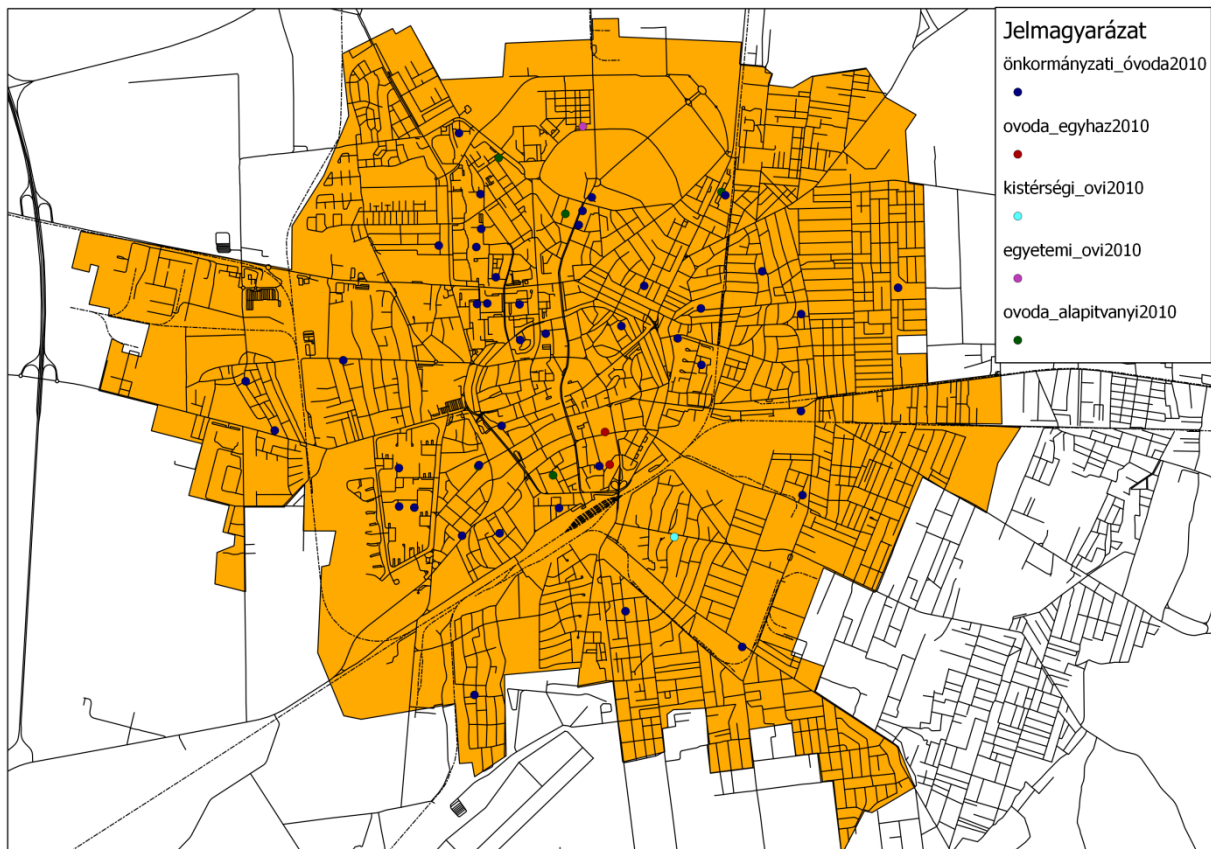
A Hajdú-Bihar megyei Köznevelési Fejlesztési Terv alapján változás történt az óvodák számában: az 1990-ben lévő 53 óvoda helyett 2001-ben már csak 50 óvodai létesítmény volt a város belterületén, a 2001-es statisztika szerint. Ebből 43 önkormányzati fenntartású volt, egyet-egy a Római Katolikus (Svetits) és a Református Egyház (Pacsirta u.) tartott fenn. Az egyetem tulajdonában lévő Nagyerdei krt.-on lévő intézmény mellett a többi létesítmény fenntartása alapítványi alapon működött. A Széchenyi u. 65. alatt alapítványi, ill. önkormányzati fenntartású óvoda működik egymás mellett.

9. térkép: Óvodák elhelyezkedése 2001/2002-ben

Forrás: Hajdú-Bihar Megye Köznevelési Fejlesztési Tervének Módosítása és Kiegészítése 2004/2005 (2001.) alapján saját szerk.

Az előbb említett eltérés függvényében a 2010-es állapotok nem sokban különböznek a 2001-estől. Negyvenkilenc óvodai létesítmény volt 2010-ben. Bár 2001 óta megszűnt az Ibolya utcai - a továbbiakban lásd a 8-as térképen jelölt számok szerint – (31.), a Sámsoni úti (49.) és a Petőfi Ált. Iskolában az óvodai ellátás, addig egy teljesen új épület nyitotta meg kapuit: a Veres Péter-kertben felépült Mesekert Óvoda. Kisebb változások történtek még, hiszen a Pacsirta utcai óvodából a Tímár utcába költözött a Református Kollégium Óvodája. Emellett a Boldogfalva utcán „A vasút a gyermekekért Alapítvány Debreceni Óvodája” mellé a „Debreceni Waldorf Óvoda” költözött be. A Szabó Kálmán utcai Óvodát 2008.augusztus 1-jétől a Debrecen-Mikepércs Többcélú Kistérségi Társulás működteti tovább. (www.portal.debrecen.hu) A 10.térkép szemlélteti a fenntartói viszonyokat és az óvodák elhelyezkedését.

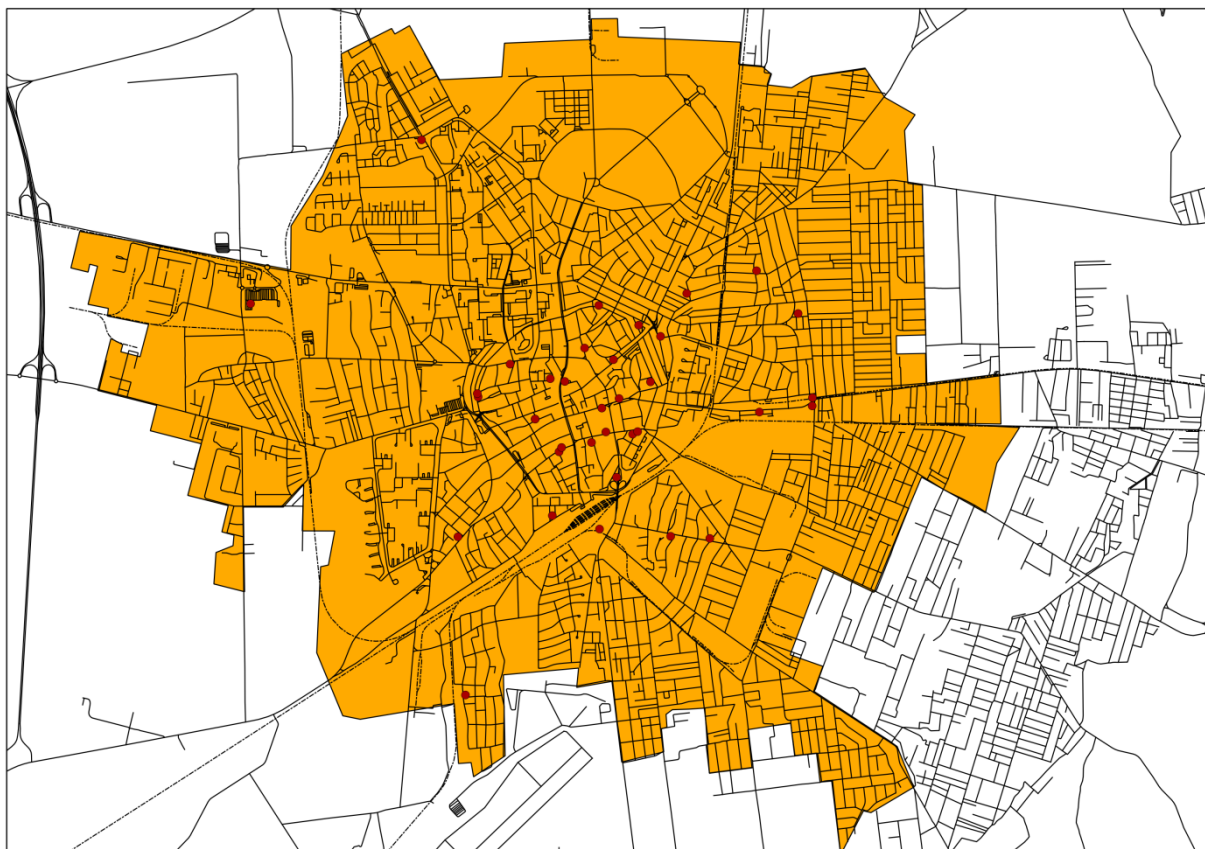
10. térkép: Óvodák elhelyezkedése 2010-ben
Forrás: DMJV oktatási statisztikája alapján saját szerk.

4.2. Alapfokú intézmények

Debrecen általános iskoláinak elhelyezkedését az 1939/40-es tanévre vonatkozóan vizsgáltam először. Eszerint a város belterületén 36 elemi iskola létezett. A status quo izraeliták és az orthodox zsidók elemi iskolái a Kápolnási utcában voltak, mondhatni egy helyen.

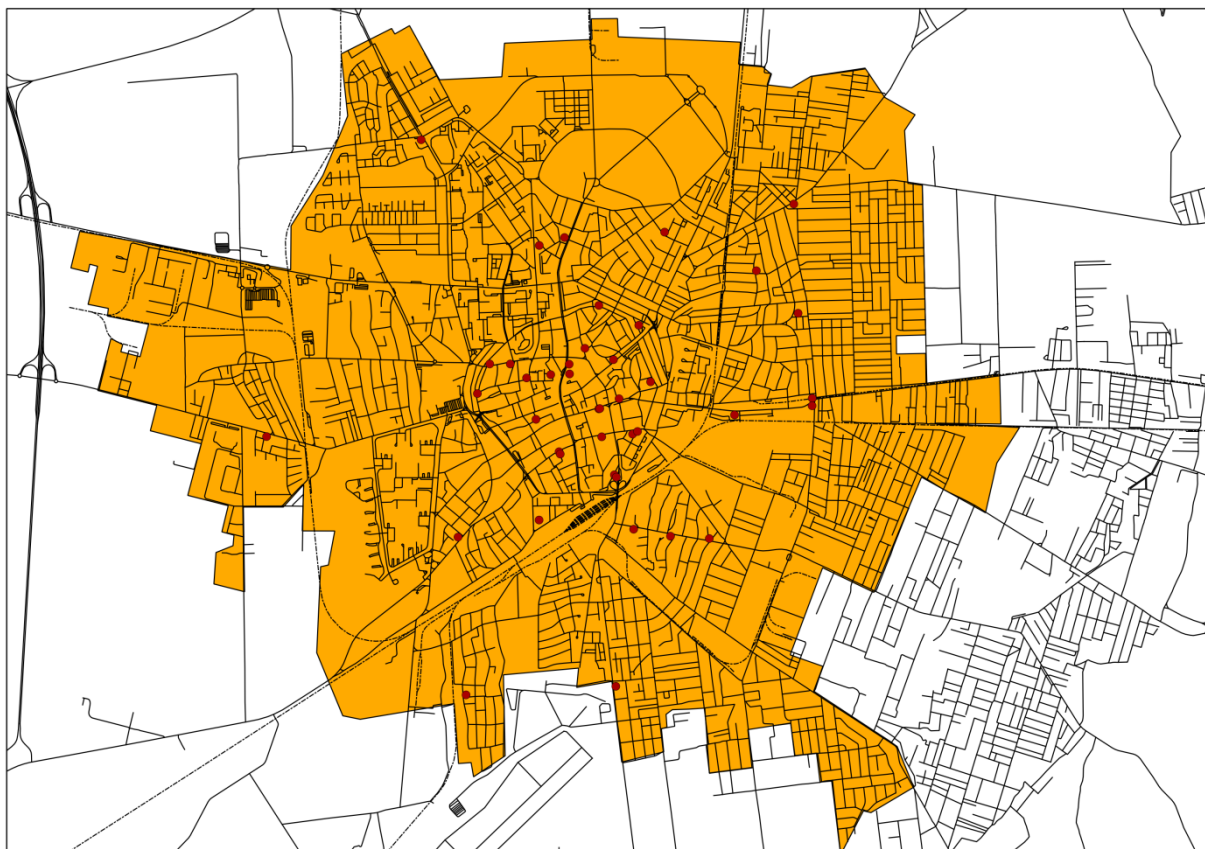
Az iskolák elhelyezkedése elég koncentrált, mivel a 36 elemi iskolából húsz helyezkedett el a Belváros területén, még közvetlenül a Belváros peremi területein kettő (Rakovszky u., Mikepércsi út). A város nyugati részén 3 elemi iskolát fedezhetünk fel (Szoboszlói u., Köntösgáti, Böszörményi úti), még a keleti részekén valamivel jobb a helyzet, hisz ott 8 elemi iskola volt az 1930-as évek végén.

Az iskolák elhelyezkedésében fontos szerepe volt az egyháznak, mivel sok intézmény közvetlenül templom mellett épült fel, ilyen volt például az evangélikus iskola a Miklós utcán, a fentebb már említett zsidó elemik, de ugyanez elmondható a görög katolikus alma materről is. A római katolikus egyházi iskolák közül kettő a mai Szent Anna utcán volt található. (Kozma G., 1994.)

11. térkép: Elemi iskolák elhelyezkedése az 1939/40-es tanévben
Forrás: Debrecen Címtára (1940.) alapján saját szerk.)

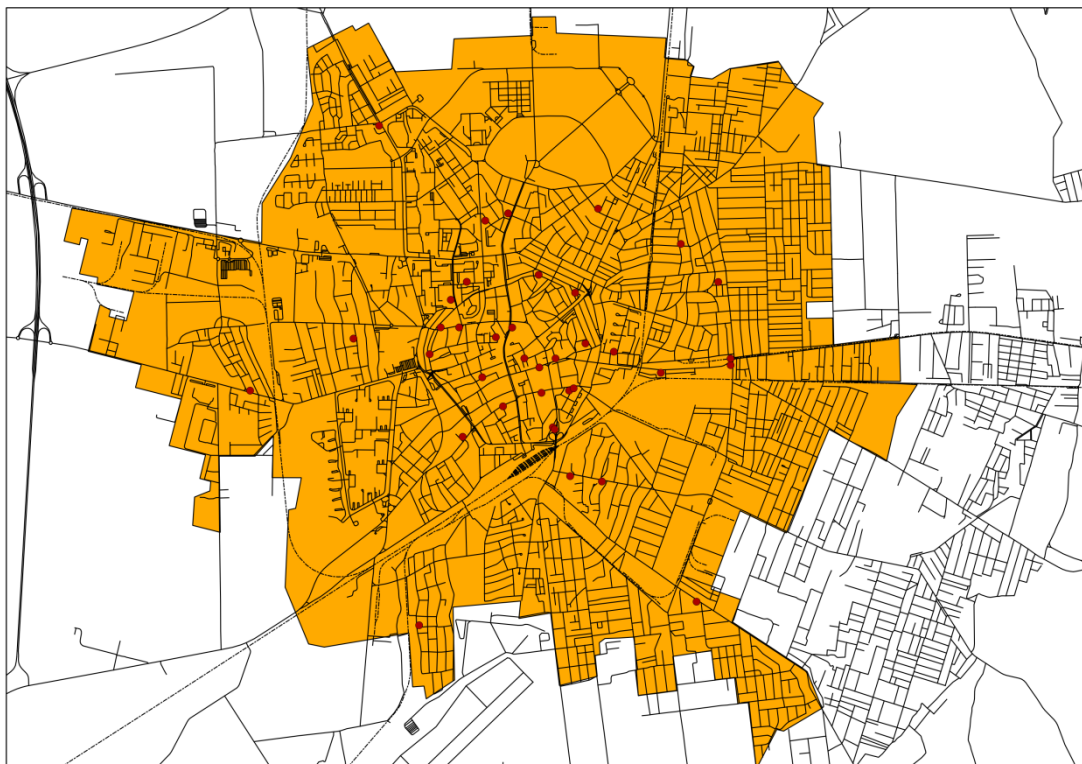
A második világháború után a város újraépítésével lehetőség nyílt az iskolák területi koncentrációjának csökkentésére. Ennek ellenére 1957 végére a 41 épületből 23 még mindig a Belváros területén volt. Az 1958-as Városfejlesztési Programban kiemelik, hogy a Belváros iskolái túlszűfoltak, mert a külvárosi részokről is idejárnak be a gyerekek. A Program sürgős ügynek találja a belvárosi iskolák zsúfoltságának csökkentését a kertségi területeken újabb iskolák nyitásával.

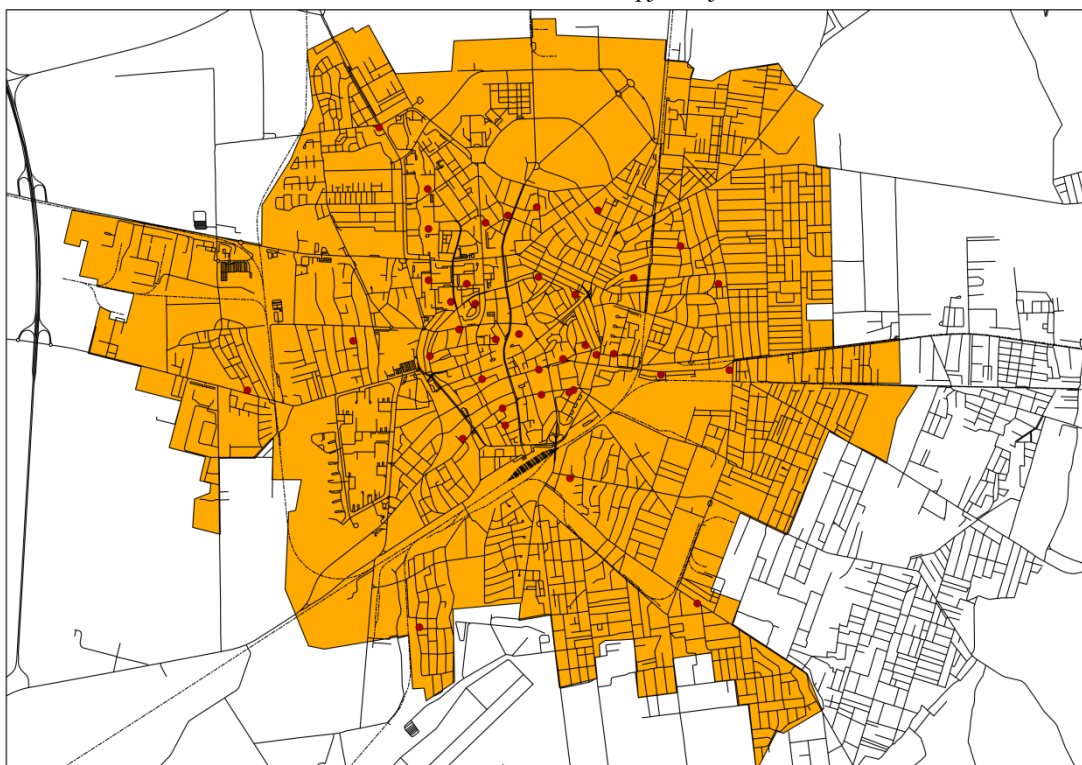
12. térkép: Általános iskolák területi elhelyezkedés 1957 végén
Forrás: Debrecen Városfejlesztési Program ÉM., VÁTI 1958, alapján saját szerk.,

A következő vizsgálati évben, az 1969/70-es tanévben az általános iskolai intézmények száma nem nőtt, éppen ellenkezőleg, csökkent. A korábbi 41 épület helyett csak 37 általános iskolai épületet lehet felfedezni a térképen. A csökkenő szám ellenére még is minőségi változást hozott az 1957 óta eltelt időszak, mert még 1957-ben a tantermek száma 238 volt, az egy tanteremre jutó diákok száma pedig 54,1; addig az 1970-es évre a tantermek száma 284-re emelkedett, az egy tanteremre jutó gyermekek száma pedig 51,7-re csökkent. (Kozma G., 1994.)

Az 1979/80-as tanévre vonatkozó statisztika szerint a város belterületén 39 általános iskolai intézmény volt. A 11. térképről kiderül, hogy az 1970 és 1980 közötti időszakban főleg a Belvárosban és a tőle északra lévő, a Böszörményi út- Kassai út által lezárt városrészben épültek új általános iskolák, aminek hátterében az 1970-es években beindult házgyári technológiára alapozott lakótelep építkezések álltak. Az Újkertben két általános iskola is épült a 1970-es években (Bolyai u., Jerikó u.), de példaként megemlíthetők még a Vénkerti (1976), a Kardos utcai, a mai Benedek Elek (1976) általános iskolák is. A megszűntek között találhatjuk a Teleki utcában lévő két intézményt, és a Mester utca 35. sz. alatti iskolát is.

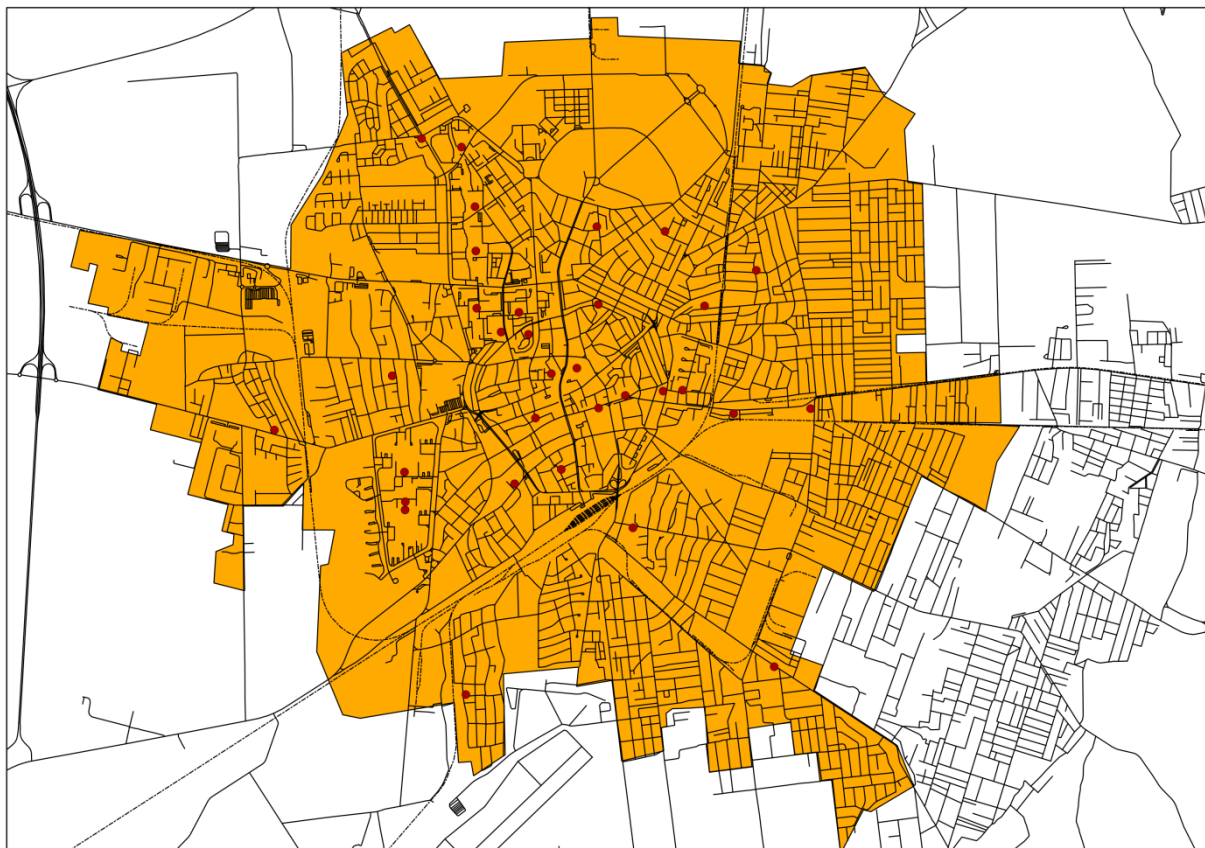
13. térkép: Általános iskolák elhelyezkedése 1969/70-es tanévben
Forrás: Debrecen statisztikái alapján saját szerk..

14. térkép: Általános iskolák elhelyezkedése 1979/80-ban
Forrás: Debrecen statisztikái alapján saját szerk..

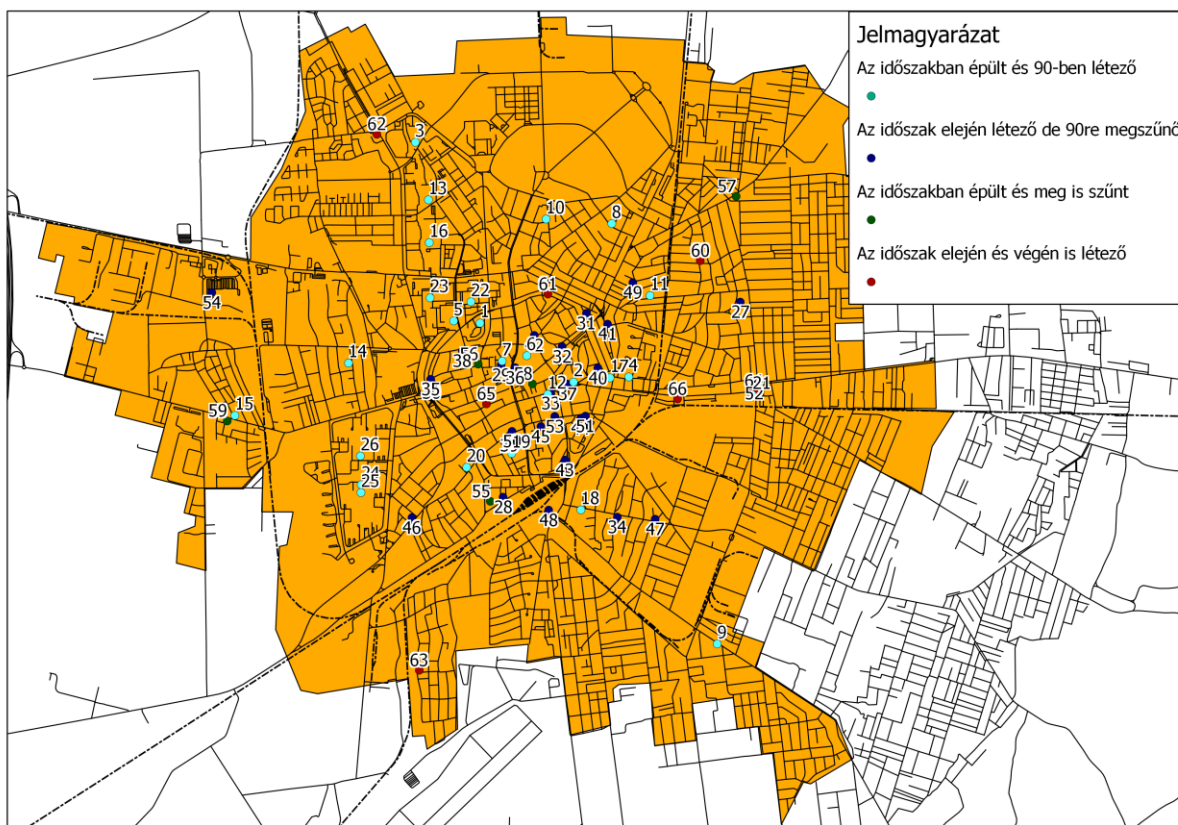
A rendszerváltás utáni első tanévre (1990/1991), az általános iskolai intézmények száma 33-ra csökkent (dr. Kettesy Aladár Iskolával együtt), úgy hogy 5 új intézménnyel

bővült az intézményhálózat. Ebből három az 1980-as években felépített Tócsókerti lakótelepen, egy az Újkertben. A pontosság kedvéért meg kell említenünk az ebben az évtizedben létrejövő Dr. Kettesy Aladár iskolát, mely a látássérült gyerekeknek nyújt speciális általános iskolai képzést. A veszteségi oldalon 11 iskola szerepel, ebből 8 belvárosi iskola szűnt meg az 1990/1991-es tanévre. Ez a szám elég nagy és mivel főleg a Belvárost érinti, még az újonnan épülők kivétel nélkül azon kívül épültek, így kifejezetten dekoncentrációról beszélhetünk ebben az évtizedben.

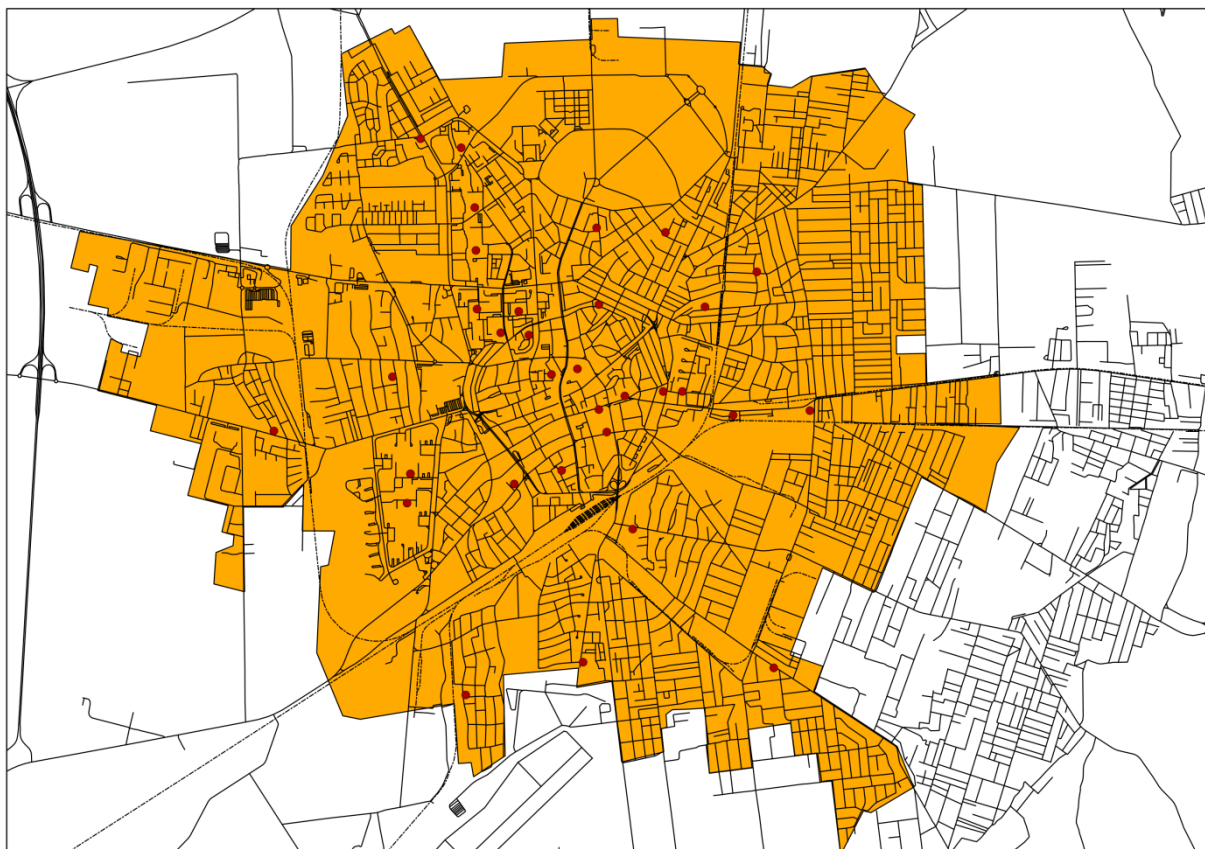
15. térkép: Általános iskolák elhelyezkedése az 1990/91-es tanévben

Forrás: Debrecen város Oktatási osztályának statisztikái alapján saját szerk..

16. térkép: Az 1945-1990 közötti folyamatokat szemléltető térkép
Forrás: A fentebb mutatott térképek alapján saját szerkesztés

A rendszerváltás után eltelt évtizedben nem változott az intézmények száma, a 2001/2002-es tanév statisztikája szerint 33 általános iskolai épületben folyt oktatás Debrecenben. A Svetitsben újra elindult az általános iskolai képzés, és a régi szovjet laktanya területén elhelyezkedő iskola helyén megépült az Epreskerti, a Margit térről átköltözött az Angyalföld térre és önállósult a Vörösmarty iskola. Megszűnt viszont a Simonffy utcai és az Angyalföld téri Általános Iskola.

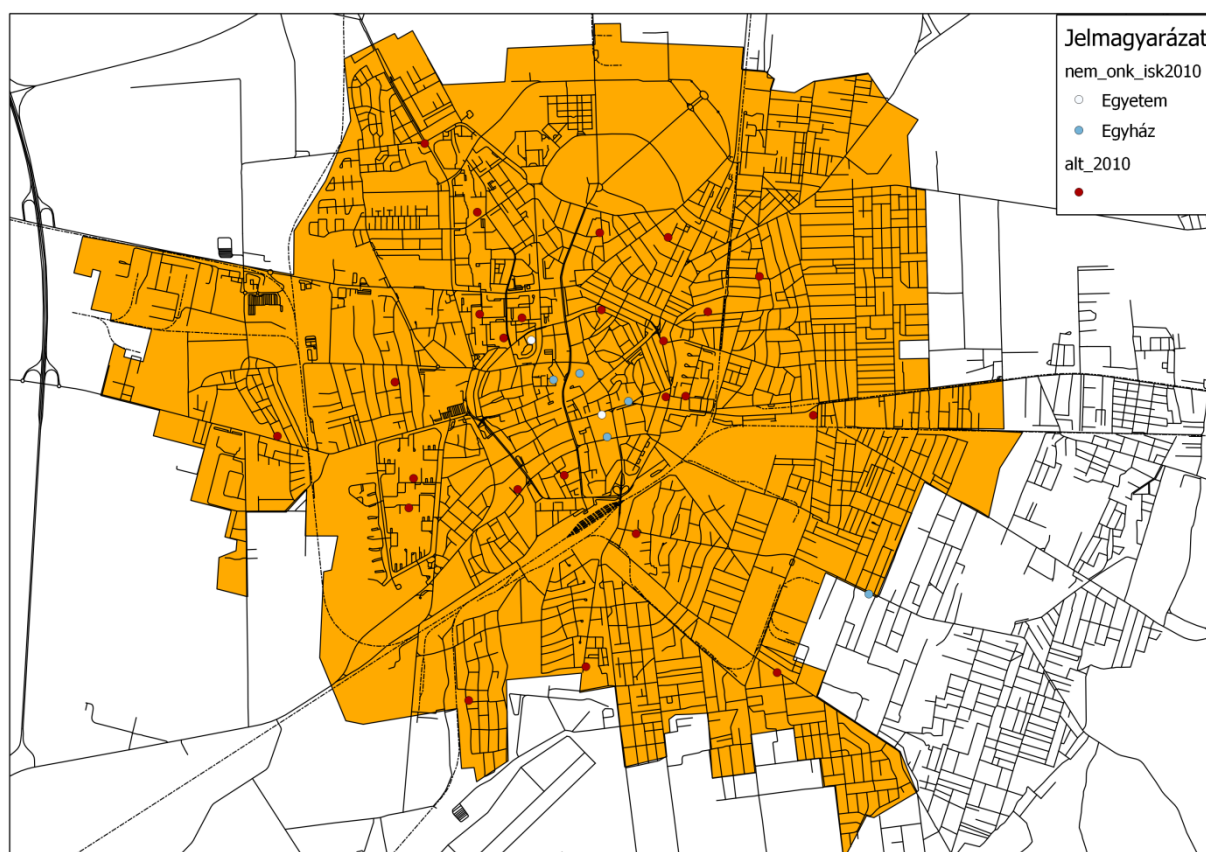
17. térkép: Általános iskolák elhelyezkedése 2001-ben

Forrás: Hajdú-Bihar Megye Köznevelési Fejlesztési Tervének Módosítása és Kiegészítése 2004/2005 (2001.) alapján saját szerk.

A 2010/2011-es tanév vonatkozásában szerkesztett térképek esetében már külön jelöltem az iskolák fenntartóit. Ami felettébb érdekes, hogy a Belvárosból szinte kiszorultak az önkormányzati iskolák, az Eötvös utcai, a Fazekas M. és a Benedek Elek iskolák vannak csak a Debrecen városának kezelésében. A kertségi területeken erőteljes önkormányzati fölény mutatkozik. Az egyházi iskolák a Belvárosba koncentrálódnak, köszönhetően annak, hogy a régi, szocializmusban államosított iskolaépületeiket visszakapták. Ez a jövőre nézve nem sok jót ígér az önkormányzati iskoláknak, ugyanis a csökkenő gyermeklétszámok miatt, amúgy is intézet-bezárásokra lesz szükség. Szabó Gyula, a város Oktatási Bizottságának elnöke szerint a baljós jövőképet vetíti előre az egyházi és az önkormányzati iskolák közötti infrastrukturális felszereltség különbsége. Az egyházi iskolák jóval több pénzből gazdálkodhatnak az önkormányzati iskolához képest, így ott több pénz jut felújításokra. A felújítások következtében kialakulnak „elit” iskolák, még az önkormányzati fenntartásúak lemaradnak. A hátrányos helyzetű gyermekek pedig félve az elit iskolák kiközösítő közegétől, meg sem próbálnak az oda jelentkezni, ami társadalmi szegregációhoz fog vezetni.

A 2010/2011-es tanévben létező általános iskolai intézmények száma 31-re apadt, ami valószínűsíthetően tovább fog csökkenni, köszönhetően a csökkenő gyermeklétszámnak. A

tendencia ezt igazolja, hisz a 2012/2013-as tanévre bezárt a Klebersberg Kunó idejében épített, és az azóta folyamatosan működő Tégláskerti Általános Iskola. A megszűnt iskolákat sok esetben felkarolja valamelyik egyház, pl. az Eötvös utcai Általános Iskola működtetését jelenleg a Baptista Egyház végzi. Az egyházi iskolák viszont nem oldják meg hosszútávon a gyermekhiány problémáját, hisz az őket választó diákok az önkormányzati rendszerből hiányozni fognak. Az iskola bezárások ellen csak a népszaporulat növekedésével érhet el a rendszer eredményt, ami viszont- az oktatáspolitikát meghaladó – átfogó szakpolitikai koncepciók keretében valósulhat meg.

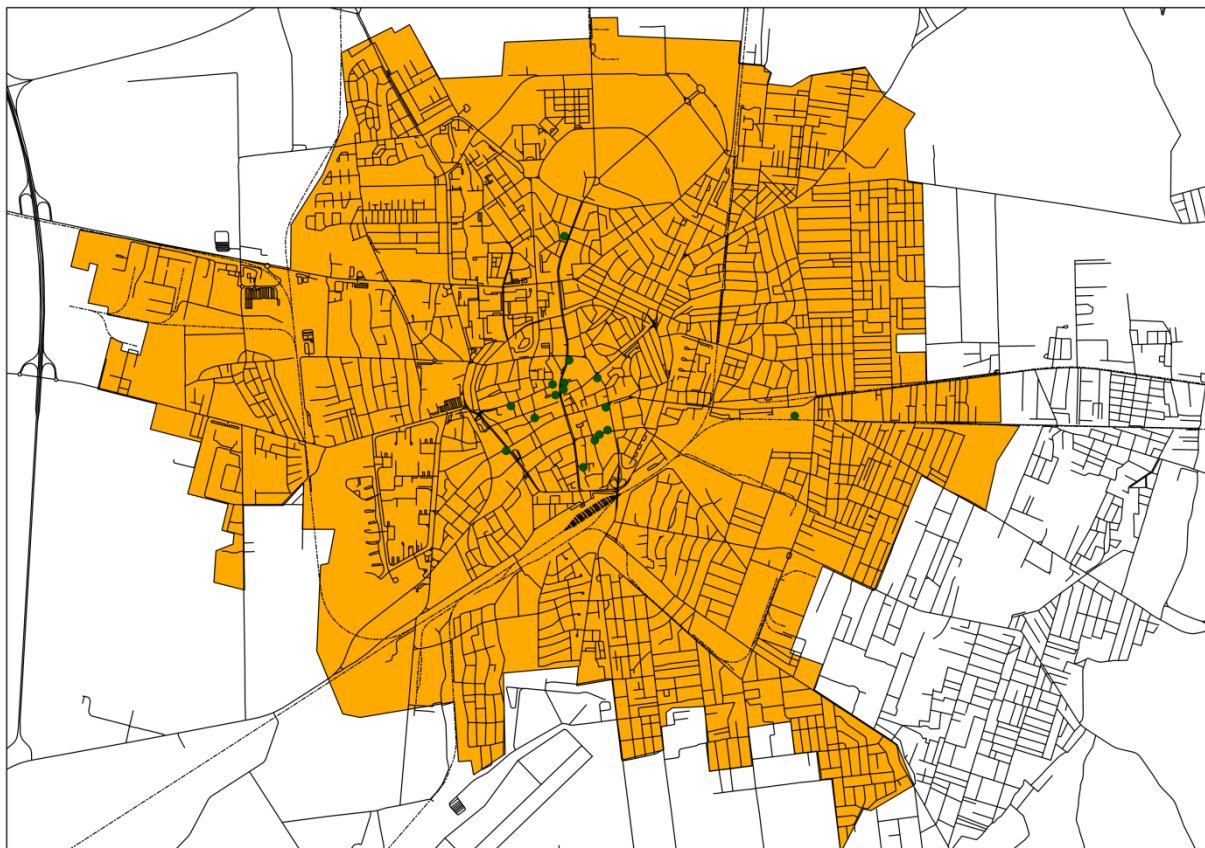

18. térkép: Általános iskolák elhelyezkedése 2011-ben, fenntartó szerint
Forrás: DMJV oktatási statisztikája alapján saját szerk.

4.3 Középfokú oktatás

Debrecen középfokú iskolái az 1939/40-es tanévben elég koncentráltan helyezkedtek el. Két létesítmény, a Középiskolai Tanárképzőintézeti Gyakorlógimnázium (Simonyi út) és a MÁV Műhelytelepen működtetett iparostanonc iskola volt található a kertségi részeken. (Debreceni Képes Kalendárium, 1939. 39.sz.) A Belvároson belül is ki lehet mutatni nagyobb koncentrációkat: a Kálvin tér és környékén volt a Kereskedelmi Középiskola, a Kereskedelmi Leányközépiskola, a Kollégiumi Polgárfiúiskola és a Református Gimnázium. A másik koncentráció a Szt. Anna utcán volt, ahol a katolikus egyháznak voltak intézményei (Svetits,

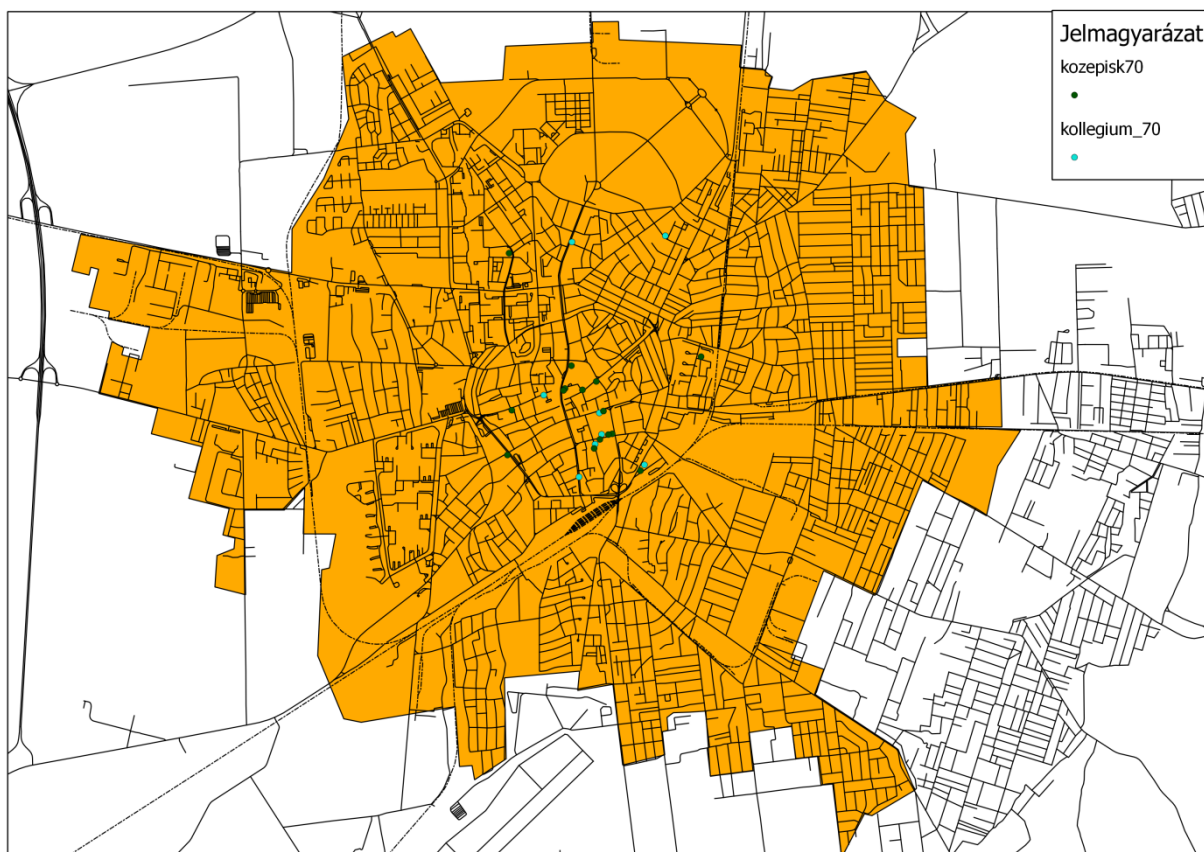
Kegyestanítórendi Calasanzi Gimnázium több épülete). A római katolikusok negyede volt a Szt. Anna utca és a tőle DK-re található területeket.

19. térkép: A középfokú oktatási intézmények elhelyezkedése 1939/1940-es tanévben
Forrás: A Debreceni Képes Kalendárium (1939.) alapján saját szerk.

A következő vizsgálati időpontban, az 1969/1970-es tanévben sem figyelhető meg jelentősebb változás: a létesítmények még mindig javarészt a Belvárosban találhatóak, az viszont mindenképpen pozitívum, hogy az újonnan épített két iskola az Irinyi és Landler Jenő Szakközépiskola próbálja a Belvárosban koncentrálódó sűrű intézményrendszert valamelyest ellensúlyozni. A középfokú oktatáshoz szorosan kapcsolódó kollégiumok, diákotthonok helyzetét is ábrázoltam a 16-os térképen. Ezek elhelyezkedésére ugyanaz jellemző, mint a középfokú oktatási intézményekére: belvárosi koncentrálttság, egy-két külvárosi intézmény csak (Simonyi u. 19., Zákány utca).

Az 1990/91-es tanévre a középfokú oktatási intézmények helyzete annyiban változott, hogy az 1970-es, 80-as években a lakótelepeken végbement infrastrukturális fejlesztéseknek köszönhetően több középiskola is épült (Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakközépiskola, Dienes, Híradásipari, Könnyűipari, Medgyessy), de ezek közül a Medgyessy kivül nem voltak gimnáziumok.

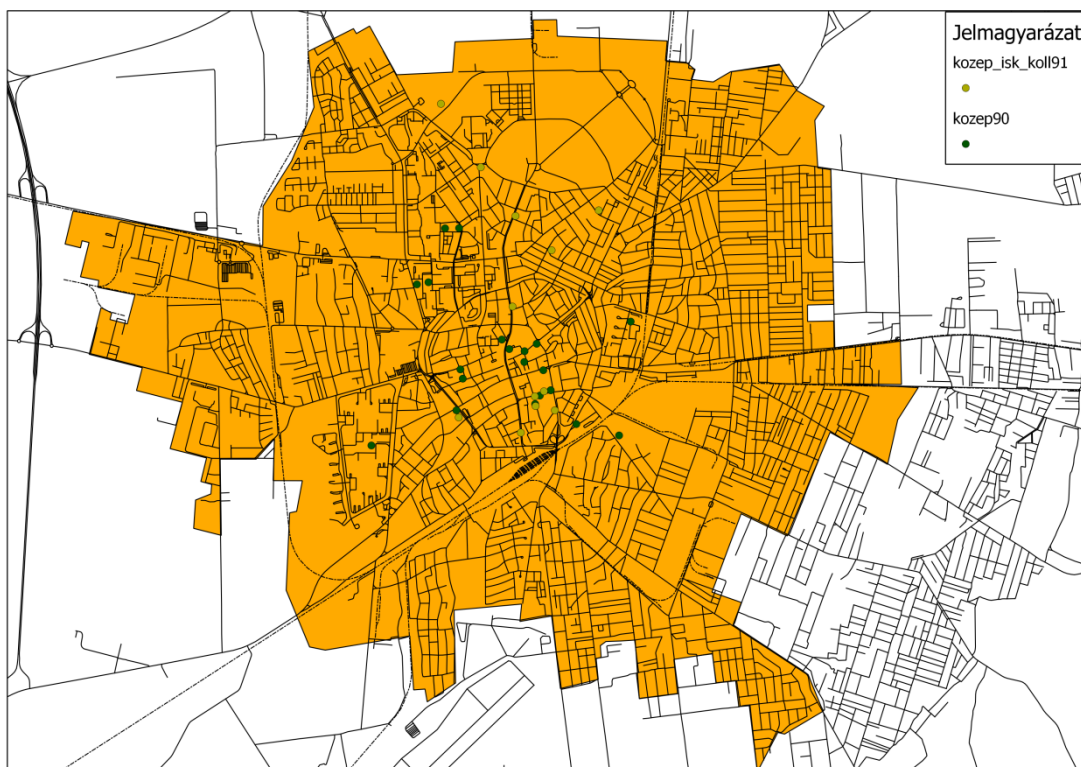
20. térkép: A középfokú oktatási intézmények elhelyezkedése 1969/70

Forrás: Kozma G. (1994) alapján saját szerk.

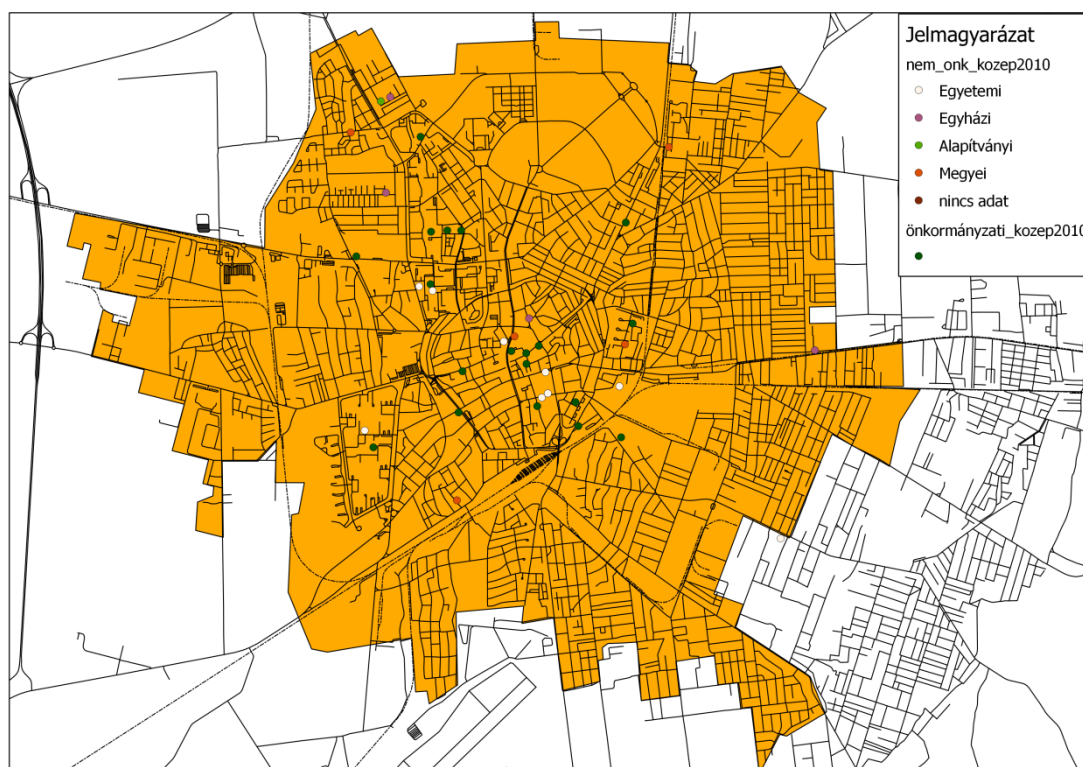
A külvárosi gimnáziumok megjelenése a rendszerváltás utánra tehető, amikor is a már említett egykori birtokok, intézmények visszakerültek az egyházakhoz, és ez nem egy önkormányzati gimnáziumot arra kényszerített, hogy kiköltözzön (lásd: 18. térkép) a Belvároson kívüli területekre (pl. Csokonai, Kossuth) vagy régi épületének közelébe (TÁG). A közoktatásban egyre nagyobb szerepet vállaló civil, ill. magánszférának köszönhetően Debrecenben a rendszerváltás utáni két évtizedben sorra jelentek meg a különböző alapítványi iskolák. A Telefonkönyvben szereplő középfokú oktatási intézmények fenntartóiról a legjobban úgy tájékozódhatunk, ha felkutatjuk honlapjukat. A 19 nem önkormányzati fenntartású intézményből 4 alapítványi (DISCIMUS, Divat-Stílustervező Művészeti Szakk., Lia, Magiszter) és voltak olyan intézmények, melyek fenntartóiról nem tudtam információt gyűjteni, így ők kerültek a nincs adat besorolásba. A 19 nem önkormányzati iskolából 8-at az egyházak tartanak fenn. Az utóbbi évtizedben a Baptista Egyház igencsak élen járt az oktatási intézmények átvételében, ugyanis az EURO Szakiskolát és a Diószegi Sámuel-t is már ők tartják fent, de a Vendéglátó, Idegenforgalmi és Kereskedelmi Közép- és Szakiskola honlapján (vikiskola.hu) is ott szerepel a Baptista Egyház lógója. A másik egyház - amely bár a Szabályozási Terv értelmében már külterületen (Diószegi út) létesített iskolát,

az véleményem szerint mégis beilleszkedik a várostestbe – a Hit Gyülekezet, amely egy teljesen új komplexumot épített fel a város peremén. Jellemző egyébként az utóbbi évtizedben, hogy az egyre gyorsabban gyarapodó, jelentős tőkével rendelkező egyházak (Baptista, Hit Gyülekezete) megpróbálják a pénzügyi nehézségekkel küszködő önkormányzatok iskoláit átvenni. Ez egy kisebb településeken, ahol mondjuk egy általános iskola van, sokszor felháborodást vált ki a helyi lakosságból és nem tetszésüknek hangot is adnak. (<http://www.origo.hu/itthon/20121015-megsem-kapja-meg-a-hit-gyulekezete-a-hajdusamsani-iskolat.html>)

A középfokú oktatáshoz kapcsolódó kollégiumok esetében az 1991-es Hajdú-Bihar megyei Telefonkönyvben szereplő címek alapján (lásd 17-es térkép) 12 kollégiumot sikerült összegyűjteni. A kollégiumok elhelyezkedése már szétszórtabb: öt kollégium (Sportkollégium-Móricz Zs. krt., Madzsar-Egyetem sgt., Kodály-Simonyi út, Móricz-Zákány utca, Váczi Mihály-Apafi u.) a Belvárostól északra esik. A megyei fenntartású Györffy István kollégium - az autóbusz-pályaudvar szomszédságában – közvetlenül a Belváros szélén épült.

21. térkép: Középfokú oktatási intézmények és kollégiumok elhelyezkedése 1990-1991-ben
Forrás: Telefonkönyv, Hajdú-Bihar megye (1991.) alapján saját szerk.

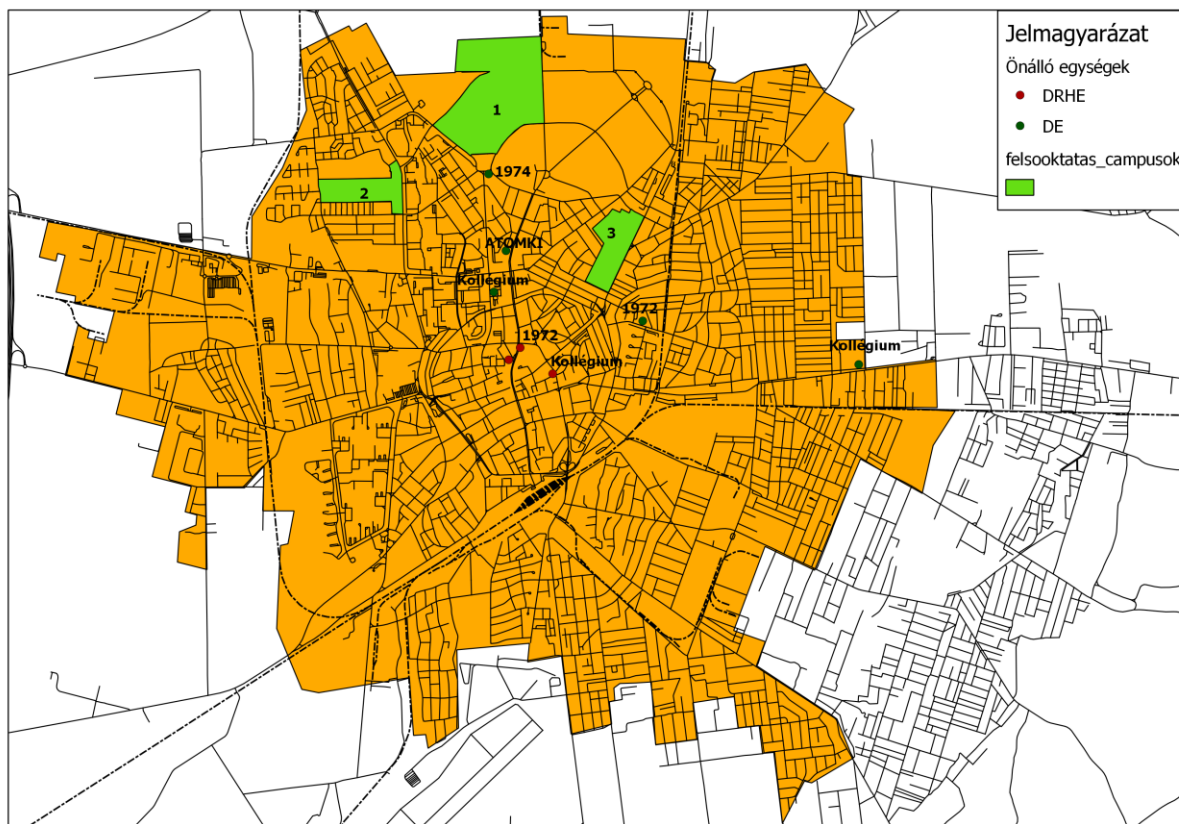

22. térkép: A közép fokú oktatási intézmények elhelyezkedése 2010-ben
 Forrás: Telefonkönyv, Hajdú-Bihar megye (2010.) alapján saját szerk.

4.4 Felsőfokú intézmények

Debrecen városában közel 500 éves múltra tekint vissza a felsőoktatás. Az 1538-ban alapított Református Kollégium a Kárpát-medence egyik legjelentősebb református szellemiségű, felsőfokú oktatási intézménye volt és a Debreceni Egyetem jogelődjének tekinthető. A Kollégium Akadémiai Tagozataiból alapítják meg 1912-ben a Debreceni Egyetemet. A Nagyerdőn lévő Klinika kiépítése az 1920-as években kezdődött, majd 1933-ban elkészült a főépület is. A város életében innentől meghatározó szerepet játszó Egyetem fokozatosan haladt az egységesülés felé. A 1957-ben egyetemi jellegű főiskolai rangra emelkedett az akkor még önálló Debreceni Agrártudományi Egyetem. 1974-ben épült mega Zenedéből kivált mai Zeneművészeti Kar épülete 1974-ben. A campusoktól távolabb eső Műszaki Kar 1972-ben kezdte meg működését. A volt szovjet laktanya területén (a térképen 3-as campus) 1996-ban kezdi meg működését a Közgazdasági Kar, majd a jogi. Ez a campus jelenleg a legdinamikusabban fejlődő területe a Debreceni Egyetemnek. 2011-ben itt adták át az új Informatikai Kar épületét. A város másik fontos felsőoktatási intézete a Debreceni Református Hittudományi Egyetem, mely ugyancsak jogelődjének tekinti a Református Kollégiumot. A Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskolát is magába foglaló intézmény oktatási

egységei és Kollégiuma a Belvárosban találhatóak, valamelyest oldva az egyetemből adódó súlypont eltolódásokat. (lásd)

23. térkép: A debreceni egyetemek főbb épületeinek, területeinek elhelyezkedése 2011-ben
 Forrás: www.unideb.hu és www.drhe.hu alapján saját szerk.

5. Egészségügyi és szociális szféra területi fejlődése

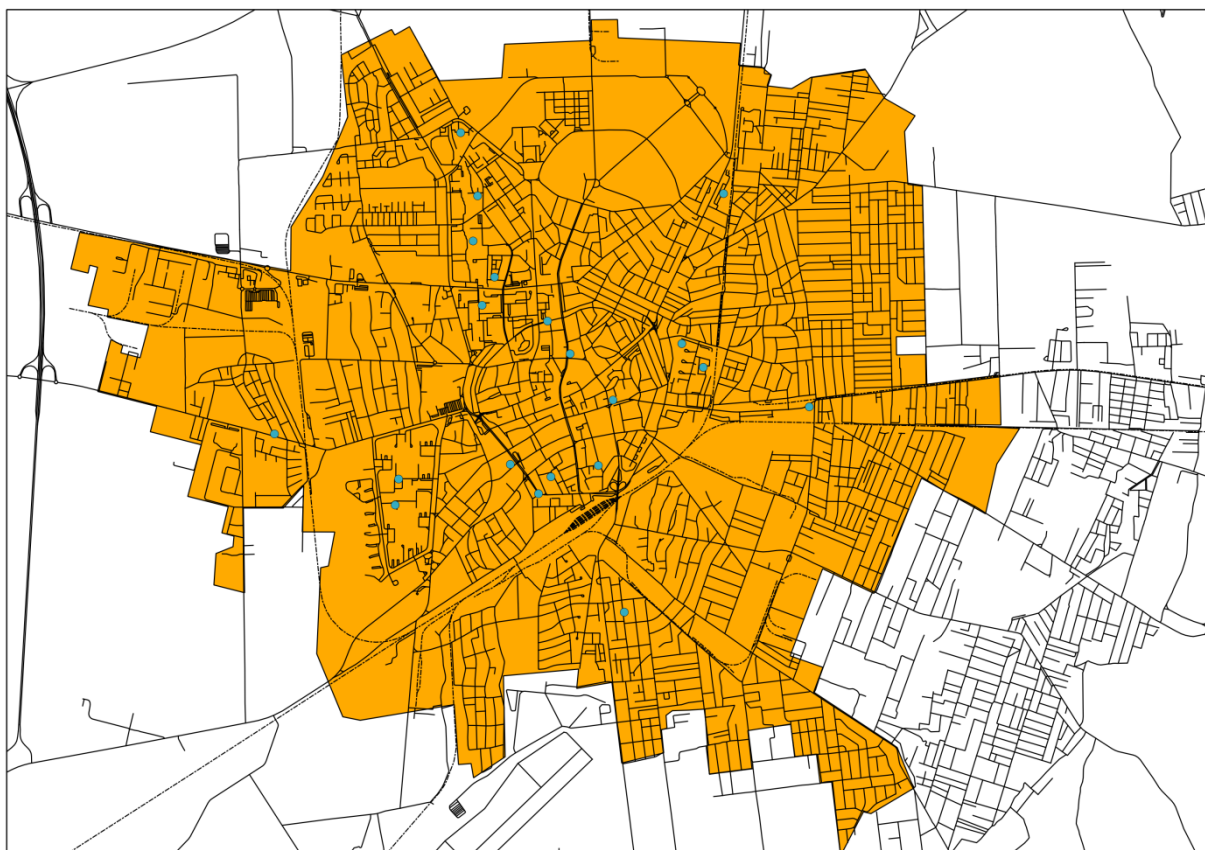
5.1 Egészségügyi szféra

Az 1930-as évek végén a város legtöbb egészségügyi intézménye a Belvárosban helyezkedett el, (lásd térkép) ezen belül pedig a Piac utca tengelye mentén volt a legmagasabb az intézménysűrűség. A város akkori legfontosabb közegészségügyi intézményei közül mindenképpen említést érdemel a DEMKE, mely több funkciót is ellátott: amellet, hogy ez volt a város szülőotthona és gyermekkórháza, még bábaképzés is folyt az épületben.

Az 1991-es bölcsődei nyilvántartás a Hajdú-Bihar megyei telefonkönyvből dolgoztam fel. E szerint 1991-ben a bölcsődei ellátást Debrecenben 20 intézmény látta el. Ebből a 20-ból öt volt az Újkerthben és a Vénkerthben, kettő a Tócsóskertben és kettő a Dobozi lakótelepen. Az MGM lakótelepen is működött egy bölcsőde az 1991-es évben (Kemény Zsigmond u.). A húsz óvodából tehát 10 volt a lakótelepeken.

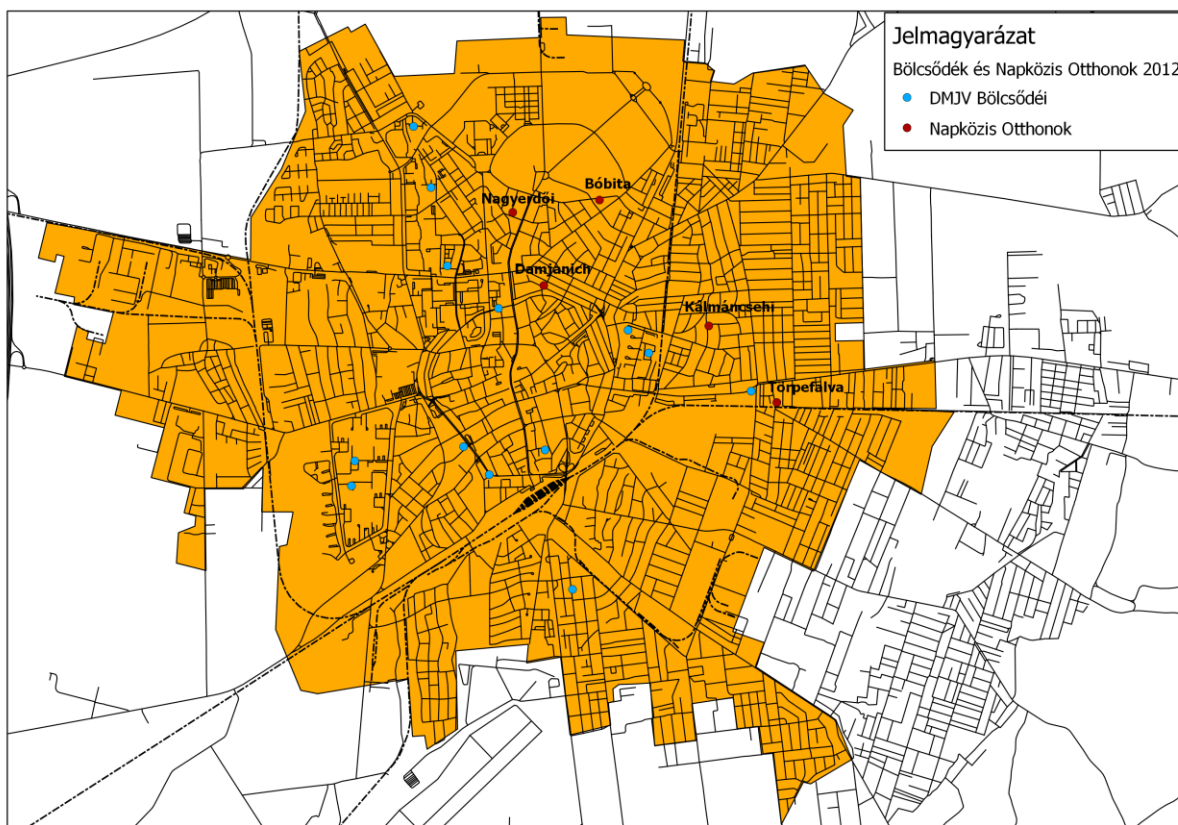
A rendszerváltás után sem állt meg Magyarország népességfogyása, a halálozások száma meghaladta az élveszületések számát. A bölcsődei ellátásban is megmutatkozott ez a tendencia, hiszen a korábban jóval több gyermekre kialakított bölcsődei intézményhálózatot leépítették. 2012-ben már csak 13 bölcsődei intézet volt a városban. Szabó Gyulával folytatott beszélgetésem során azt tudtam meg, hogy a mai gazdasági helyzetben az édesanyák minél hamarabb vissza szeretnének térni a munka világába. Ez a bölcsődei ellátás újra felértékelődését hozhatja. A város oktatási szakpolitikusa azt mondta, hogy a város a jövőben inkább újabb intézmények nyitásával próbálná kielégíteni az igényeket.

A 2012-es állapot szerint az Újkertben még működik három bölcsőde, a Tócoskertben kettő, és a Dobozi lakótelep közelében is kettő. Ez azt mutatja, hogy a városvezetés próbálta a nagyobb népsűrűségű, több ember számára elérhető közelségben lévő területeken meghagyni a bölcsődei ellátást.

24. térkép: A bölcsődék elhelyezkedése 1991-ben

Forrás: Telefonkönyv, Hajdú-Bihar megye (1991.) alapján saját szerk.

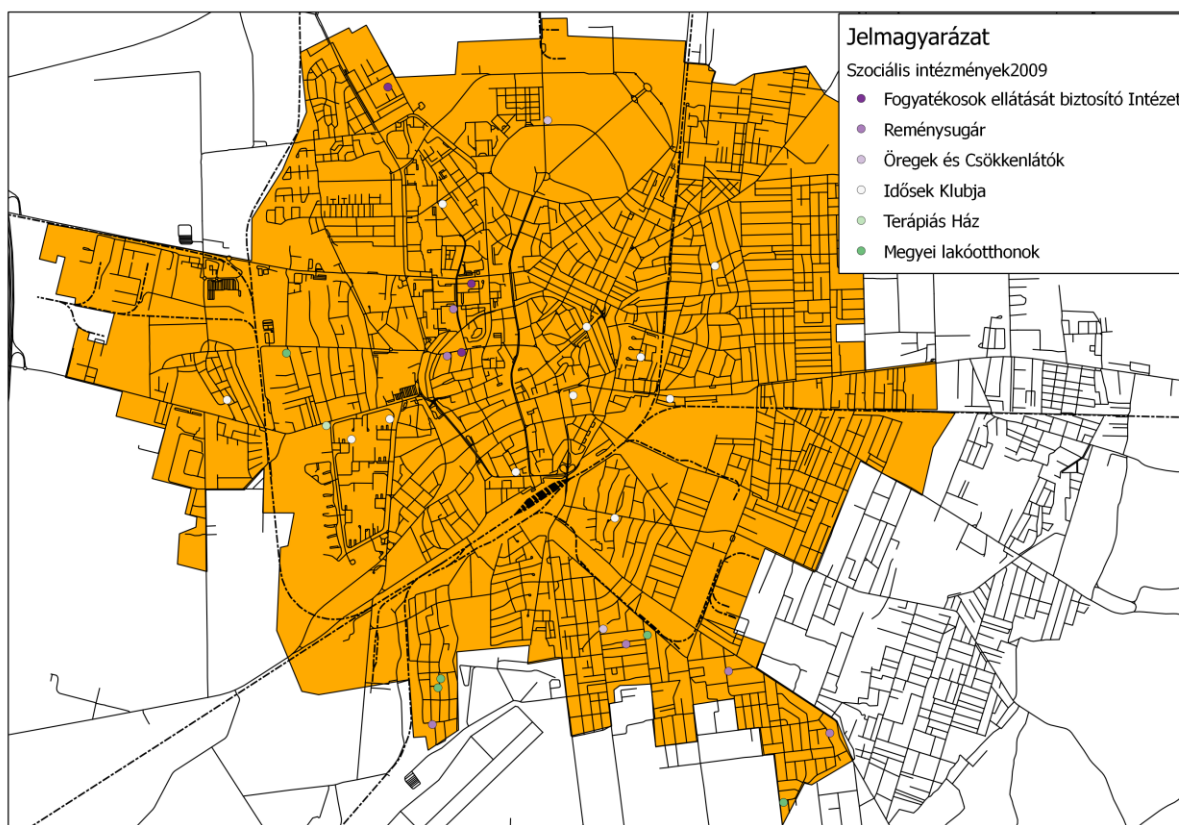

25. térkép: A bölcsődék és napközis otthonok elhelyezkedése 2012-ben

Forrás: www.debrecen.hu és a www.bolcsode.lap.hu alapján saját szerk.

A 25-ös térkép tanulmányozása során láthatjuk, hogy 5 Napközis Otthon működik a város területén. Ezek az önkormányzati rendszeren kívüli, magán fenntartású intézetek, melyek szolgáltatási díj ellenében bölcsődei ellátást nyújtanak. Ez a fajta ellátási forma az utóbbi években kezd egyre jobban elterjedni, mert az önkormányzati bölcsődék fokozatos leépítésével a rendszerbe való bejutás egyre nehezebb. Ezt a helyzetet használták ki ezek a „magánbölcsődék”, melyek elhelyezkedése Debrecenben igen érdekes, hisz a város keleti és északi területén találhatóak. Megfigyelhető, hogy pont azokban a városrészekben, ahol egyetlen egy bölcsődei intézmény sem található.

5.2.Szociális szféra

26. térkép: A város legfontosabb szociális intézményei

Forrás: www.debrecen.hu és www.police.hu alapján saját szerk.

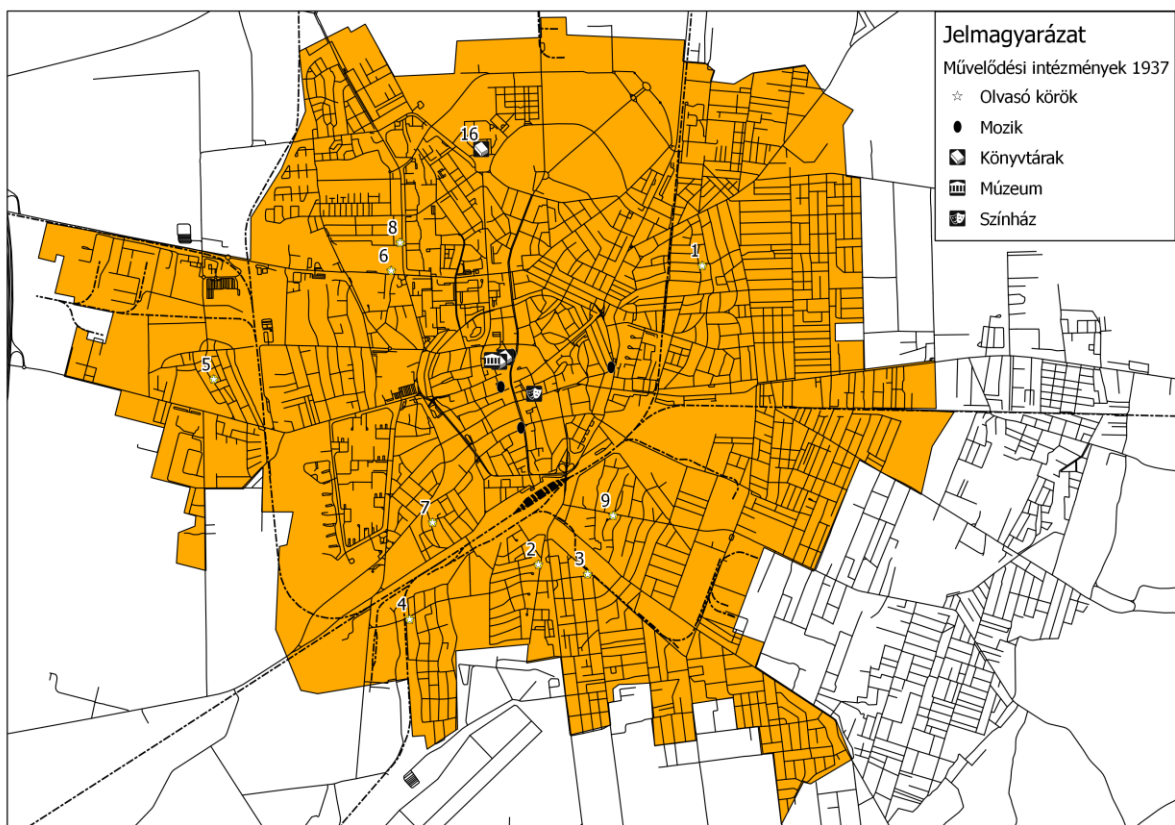
A 26. térképen a város legfontosabb szociális intézményeit mutatom be, 2009-es állapot szerint. A rendszerváltás után ebben a szférában különösen nagy változásokat tapasztalhattunk. A már meglévő intézmény hálózat – Terápiás Ház, Öregek és Csökkenlátók Otthona, a fogyatékosok ellátását biztosító intézet – újabakkal bővült. A korábbi Kartács utcai városi csecsemőotthon intézménye a DMJV Reménysugár Otthon nevet kapta és a volt Ibolya utcai óvoda épületébe költözött be. A Reménysugár Otthon gondozottjainak az önkormányzat a 2000-es évek második felében új lakásokat épített. Ha a megyei lakóotthonok elhelyezkedésével együttesen vizsgáljuk a Reménysugár intézményeit, azt a megállapítást tehetjük, hogy a lakások döntő része a déli területeken helyezkedik el. Ezen kertségi városrészekben az olcsó telek is szempont lehetett a kialakításnál, a tégláskerti például egy korábbi romatelep helyén épült fel. A családi hangulatú külvárosi részen lakók közül viszont sokan nem fogadták kitörő örömmel a fiatalok beköltözését. 2011-es, Tégláskertről készített szakdolgozatomban a lakossági kérdőívezés során sokan panaszkodtak a gyermekotthon lakóinak magatartására. Ezen problémás gyermekek ilyen fajta elhelyezése

jó is lehet, mivel a belvárosban több negatív inger éri őket, de adott esetben szegregációhoz is vezethet. A folyamat az iskolában kezdődik. A lakóotthonokban élő gyermekek jelentős része a közelben lévő oktatási intézményekbe jár, és ez az iskola elértéktelenedését hozhatja, amit követ az iskolából való kiirratkozási hullám. A folyamat végén a lakóotthonos gyermekek saját közösségükön belül képtelenek felnőni, mely a társadalomba való beilleszkedésüket nem segíti.

6.Kulturális szféra területi fejlődése

Az 1937-ben létező, a dolgozatban kiemelt kulturális intézmények elhelyezkedése kevésbé koncentrált. Ebben jelentős szerepe van a város kertségeiben elhelyezkedő olvasó köröknek. A 27. térképet tanulmányozva fontos az olvasó körökről külön is szólni. Ezek a mai értelemben vett művelődési vagy közösségi házak elődjének tekinthetők. Még a Belváros a társasági élet számára elég intézménnyel rendelkezett, addig a kertségek ilyenekben szegények voltak. Az olvasói körök számára fenntartott épületekben éppen ezért ismerkedő esteket, ünnepségeket tartottak.(Tar K., 1986.) 1937-ben, a következő városrészek rendelkeztek ilyen intézményekkel: Homokkert (9.), Böszörményi út és környéke (8.), Újvárosi út és környéke (6.), Nagysándor-telep (5.), Vargakert (7.), Boldogfalva (2.), Epreskert (3.). A tégláskerti (4.) és a csapókerti (1.) olvasói körök jelentőségét mutatja, hogy a háború idején az utóbbit átmeneti ideig a Csapókerti Elemi Iskola is használta. A szocialista időszakban államosították mindkettőt, és később művelődési ház lett belőlük. (Kovács I., 2002.) A tégláskerti és a csapókerti olvasókörök épületei voltak az alapjai a mai Freedom (a Téglaáskertben) ill. Csapókerti Közösségi Háznak.

Az olvasó körök és az akkori évtizedben fokozatosan kiépülő egyetem könyvtárát leszámítva minden más, a kultúrával kapcsolatos épület a Belvárosban helyezkedett el. Az 1930-as évek végén 3 közkönyvtár működött a városban: a Református Kollégium Könyvtára, mely a város legrégebbi és legfontosabb gyűjteményeivel rendelkező bibliotéka volt, de ekkoriban már a Debreceni Egyetem főépületében lévő közkönyvtár (16.) fokozatosan kezdte átvenni szerepét. A Fűvészkert utca 2. szám alatt 1919-ben nyílt meg a Városi Könyvtár, mely a mai református általános iskola épületében kapott helyet. A mai iskolához közel található a Déri Múzeum, mely 1930-ban nyitott meg a nagyközönség előtt, a város első ilyen intézményeként.

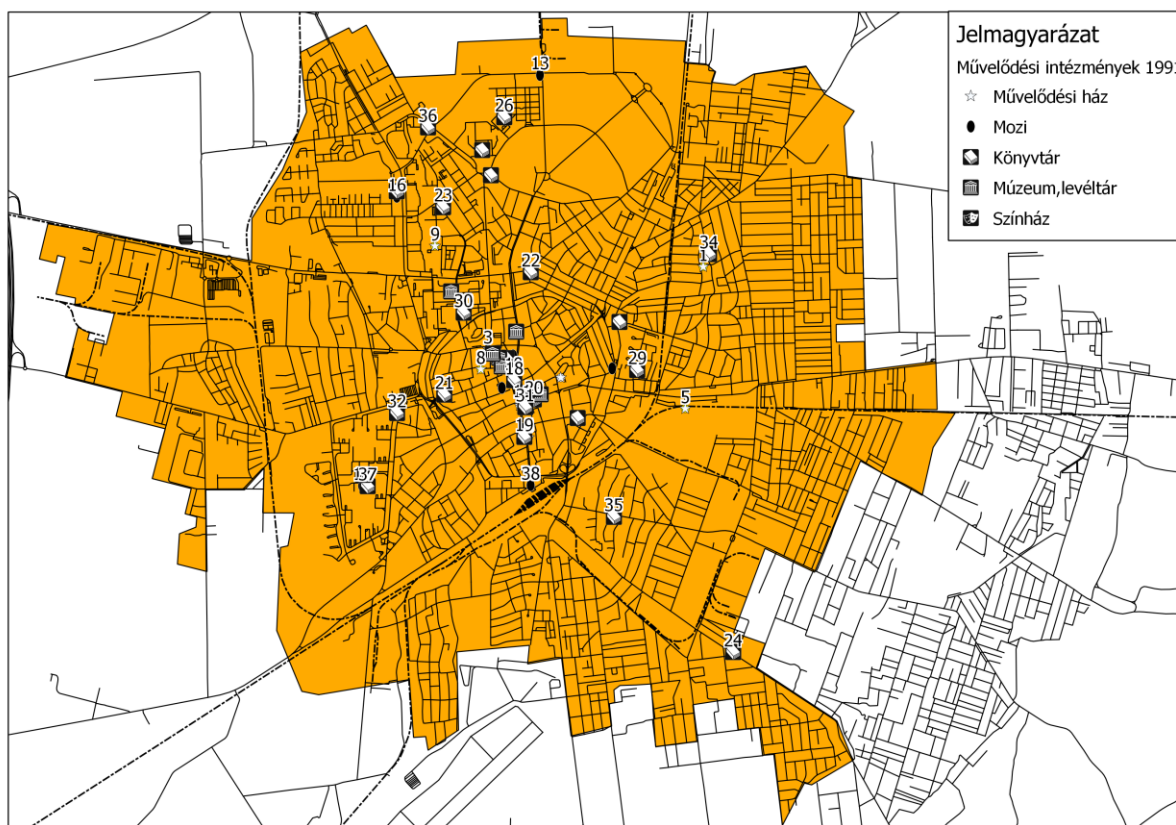
27. térkép: Közművelődési intézmények 1937-ben

Forrás: Debrecen Címtára (1940) és Kovács Ilona (2002) alapján saját szerk.

A második világháború utáni szocialista kultúrpolitika kezdetben nagyon erősen központosított volt. A városi tanácsoknak kulturális vonatkozásban nem sok lehetőségük volt önállóan tervezni, dönteni. Ez természetesen hatással volt a közművelődési intézmények területi fejlődésére is. Ennek szemléltető példája az is, hogy a háború előtti, korábban önálló Városi Könyvtár intézményét beolvasztották az 1950-ben létrehozott Megyei Könyvtárba és csak 1961-ben önállósult újra a Piac utca 8. sz. alatti épületben. Ezután a fiókkönyvtári hálózat igen intenzíven fejlődött. Néhányat felsorolásként: 1968-ban épült meg - lásd a továbbiakban... térképet - a mai Libakerti Könyvtár (30.), 1976-ban a Petőfi Emlékkönyvtár (29.), az 1980-as években az István úti könyvtár (32.). Ezzel párhuzamosan az akkor még önálló egyetemek, főiskolák kiépülésével azok könyvtári hálózata is jelentősen fejlődött.

Az 1970-es években a kultúrpolitika merevsége lazult, így kibontakozni látszott egy decentralizációs folyamat, ami Debrecen közművelődési intézményhálózatának fejlődését hozta. A város nem bővelkedik jelentős műemlékekben, de több évszázados szellemi élete és a városban élt művészek, írók munkásságára büszke lehet. Az akkori városvezetés is ebből indult ki, mikor több új múzeumot is kialakítottak: a vénkert irodalmi Múzeumot 1980-ban, a Medgyessy Múzeumot a Péterfia utcán 1982-ben, és a tócskerti Holló László

Emlékmúzeumot 1978-ban. Emellett más jelentős fejlesztések is lezajlottak, hiszen felépült a kor egyik legmodernebb, a helyi közművelődés fellegvárának számító Kölcsey Ferenc Megyei és Városi Művelődési Központ. Az intézmény a nevéből adódóan a megyei kulturális intézmények legfontosabb láncszemévé vált. Felépülésével teljessé vált a város közművelődési hálózata. (Durkó M., 2000.)

28.térkép: Művelődési intézmények 1991-ben

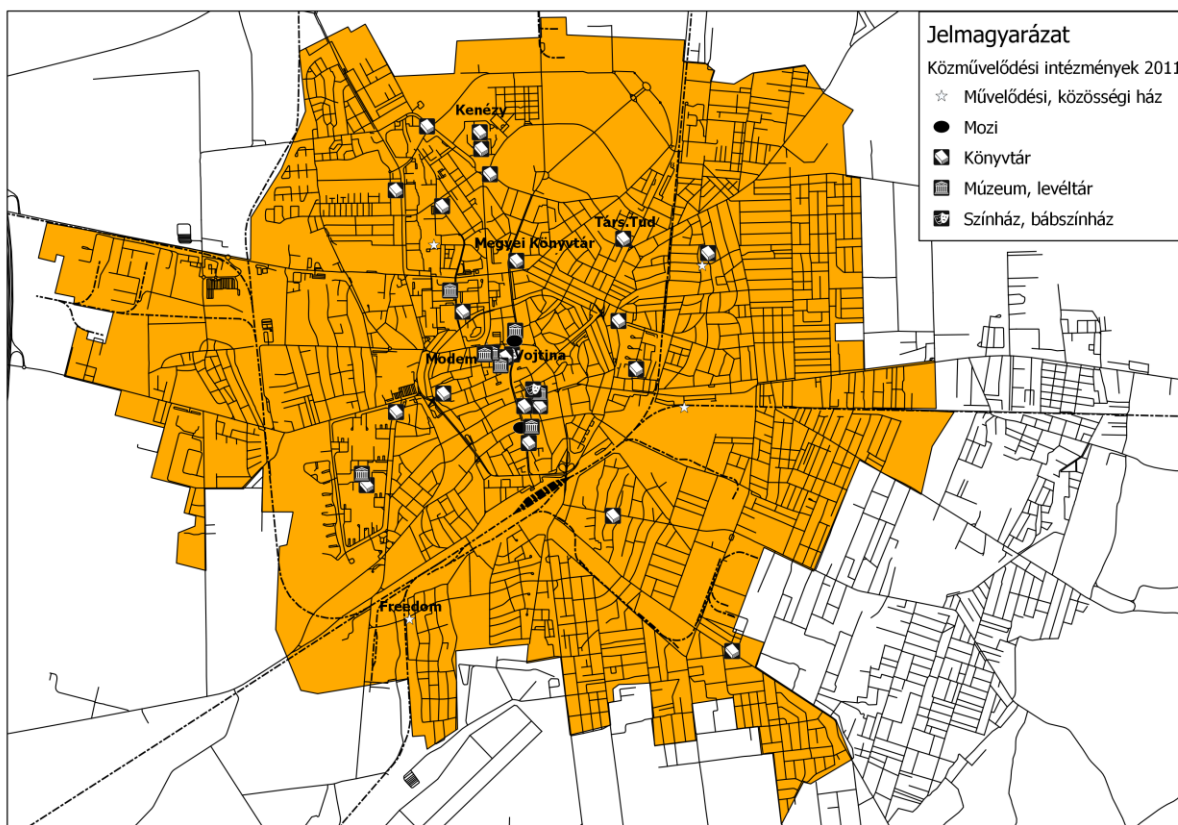
Forrás: Telefonkönyv (1991.), Hajdú-Bihar megye ill. www.dbvk.hu

Debrecen 1991-es állapota véleményem szerint jóval kedvezőbbnek mondható az 1937-eshez képest, mivel a fiókkönyvtári hálózat kiépülésével és egyes művelődési házak – újkerti (9.) és csapókerti (1.) – funkcionális bővítésével a szocialista időszak alatt a Belvároson kívüli kulturális intézmények is jelentősen fejlődtek. Ezzel párhuzamosan az egyetemek terjeszkedésével új létesítmények – Klinika mozi (13.), DATE mozi (16.) – épültek, amik még differenciáltabbá tették a kulturális kínálatot a városban.

A rendszerváltás után a társadalmi, közösségi élet kisebb válságba került, hiszen a privatizáció során sok olyan nagyobb állami vállalat felbomlott, akiknek elvülhetetlen érdemük volt a közösség építésében, mivel minden jelentősebb gyárban, üzemben volt olvasó- vagy művelődési terem. Az 1990-es évek elején ugyan voltak közösségi házak, de véleményem szerint ezek fokozatosan veszítettek jelentőségükből. Kellett körül-belül tíz év,

mire ez, az eddig elhanyagolt A művelődési házak esetében pozitív irányú változást figyelhattunk meg 1991-től napjainkig. Először is ki kell emelnünk az újonnan felépített Kölcsey Központot, amely nagyobb volumenű nemzetközi rendezvények, workshopok, kiállítások tartására alkalmas. A régi Kölcsey Központ lebontása után a Vojtina Bábszínház megkapta a régi Hungária Mozi épületét. A Kölcsey Központ volt a város utóbbi években lezajlott legnagyobb beruházása, de mellette azért a kertségi területen is nyíltak intézmények, mint pl. a Homokkerti Művelődési Ház, ami 2005-ben nyitotta meg kapuit. A Tímárházban kézműves foglalkozásokat tartanak gyermekeknek, ezzel is ápolva a régen tímárok lakta településrész hagyományait. A 2005-ben megnyílt Belvárosi Közösségi Ház a központi létesítménye a külvárosi intézményeknek. Az újra megnyitott Vasutas Művelődési Központ is bizonyítéka annak, hogy a közösségi szellem talán 20 évvel a rendszerváltás után újra feléled a városban. A közösségi szellem felébresztésében szükség van olyan civil szervezetekre, melyek a különböző kulturális programok lebonyolításában segédkeznek. Erre kiváló példa a Freedom Közösségi Ház, mely a volt Tégláskert Kultúrház épületében rendezkedett be 2009-ben és azóta számos programot kínál a helyi lakosságnak.

Lényeges változás történt az 1991-eshez képest a Megyei Könyvtár életében is, mely 2006-ban új épületbe költözött, magába olvasztva a korábbi Gyermekkönyvtárat is.

29. térkép: Debrecen művelődési házai/központjai 1991-ben
 Forrás: Telefonkönyv, Hajdú-Bihar megye (1991.) alapján saját szerk.

7. Összegzés

Debrecen humán közszolgáltatásai a vizsgált időszakban vegyes képet mutattak. Az alapfokú oktatási intézmény-hálózat az 1970-es évekig nem volt megfelelő számú és színvonalú, de ezen a későbbi lakótelepi építkezések segítettek. Az óvodák és az általános iskolák száma jelentősen gyarapodott, ez valamelyest enyhítette az struktúra koncentráltságát.

A rendszerváltás utáni kárpótlás az egyházi intézmények visszaszolgáltatását hozta, ami megint változást hozott az intézményrendszerben. A piaci szféra egyéb szereplői is megjelentek az oktatásban (magánszféra, civil szféra) és ez a gimnáziumok, ill. a közép fokú oktatási intézmények több évtizedes, megrögzült struktúráját megváltoztatta, megjelentek a gimnáziumok a Belvároson túl eső területeken.

Az egészségügyi szférában a bölcsődék számának redukálódását hozta a rendszerváltás, ennek háttérében a kedvezőtlen demográfiai folyamatok állnak. A bölcsődék fontossága újra felszínre került, még a szférában új jelenséggént megjelentek a fizetős magánbölcsődék is, melyek száma a következő években tovább gyarapodhat.

A Debrecen Város Önkormányzatának tulajdonában lévő, állandó ellátást nyújtó szociális otthonok széles körűen foglalkoznak a gyermekek és az idősebbek illetve a családok támogatásáról is.

A kulturális/művelődési házak, központok szerepe leértékelődött a rendszerváltás utáni első 10 évben, majd az Európai Unió csatlakozás során a város olyan pályázati pénzekhez jutott, amiből jelentős infrastruktúra fejlesztést tudott végrehajtani. A közösség szellem felértékelődése és a társadalmi tudatosság fejlődése jó irányba viszi tovább a kulturális szolgáltatásokat.

Köszönetnyilvánítás

A dolgozat elkészítését a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0024. számú projekt támogatta.

Irodalomjegyzék:

Debreceni Képes Kalendárium, 1939. 39.sz.

Debrecen Címtára (1940)

Buskó Tibor (2011): Közigazgatási Urbanisztika II., Településüzemeltetés, Budapest Corvinus Egyetem pp 20-70.

Sápi Lajos (1997): Debrecen városépítése és belterületének fejlődése, 1850-1918, Debrecen, in: Debrecen története öt kötetben, 3. kötet: pp. 65-75.

Sápi Lajos (1986): Településtörténeti sajátosságok, Debrecen, in: Debrecen története öt kötetben, 4. kötet: pp. 153-161.

1990. évi LXV trv.

Zoltai Lajos (1934): A debreceni kertségek multja, Debrecen pp. 6-8.

Debrecen Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája, 2008.

Ferencz Viktória (2011): Gazdasági és Közszolgáltatási Folyamatok térbeli rendszerezése, Budapest pp. 18-55.

Horváth M. Tamás(2002): Helyi közszolgáltatások szervezése, Pécs pp. 15-139.

Hoffman István (2009): Önkormányzati Közszolgáltatások Szervezése és Igazgatása, ELTE pp. 27-185.

Csobán E.(1940): Debrecen szabad királyi város és Hajdú vármegye, Vármegyei Szociográfiák XII. pp. 235-236.

Hajdú-Bihar Megye Közoktatási Fejlesztési terve 2003/2004ig

Mendöl Tibor (1936): Alföldi városaink morfológiája, Debrecen, pp. 3-15.

Tímár Lajos (1986): Debrecen társadalma. Mezőgazdaságának néhány sajátossága, Debrecen, in: Debrecen története öt kötetben, 4. kötet pp. 83-88.

Filippinyi Gábor – Papp József (1997): A városépítés története 1944-1990, Debrecen, in: Debrecen története 5 kötetben, 5. kötet: pp.85-120.

Kozma Gábor (1994): Debrecen városszerkezetének változása az 1930-as évek vége és 1990 között, Debrecen pp. 19-56.

T.Szűcs József (1989): in Debreceni Szemle 1.sz., pp. 100-114.

Sápi Lajos – Pongrácz Pál (1967): További gondolatok Debrecen városfejlesztéséhez, in: Alföld 4.sz. pp. 50-58.

Kozma Gábor 2004): A debreceni lakótelepek társadalmának átalakulása az 1990-es évtizedben, in.: (szerk. Rakonczai J.) A magyar földrajz kurrens eredményei, Szeged, pp.1080-1089.

Debrecen Városfejlesztési Program ÉM., VÁTI 1958

Internetes források:

www.debrecen.hu

www.origo.hu

<http://gis.erda.hu/erda/html/projects/debrecen/main.php?>

www.unideb.hu

www.drhe.hu

www.decsat.hu

www.police.hu

www.dbvk.hu

www.unideb.hu

www.drhe.hu